



Evaluatie
Passend Onderwijs

Loopbanen van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen, van voor de invoering van Passend Onderwijs

Pjotr Koopman, Lieselotte Rossen

Loopbanen van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen, van voor de invoering van Passend Onderwijs

Pjotr Koopman

Kohnstamm Instituut Amsterdam

Lieselotte Rossen

KBA Nijmegen

Onderzoeksconsortium Evaluatie Passend Onderwijs,

www.evaluatiepassendonderwijs.nl

Koopman, P.N.J, Rossen L. Loopbanen van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen, van voor de invoering van Passend Onderwijs. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
(Rapport 963, projectnummer 20689.05)

Dit is publicatie nr. 23 in de reeks Evaluatie Passend Onderwijs.

ISBN: @-@-@-@-@

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No parts of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the author and the publisher holding the copyrights of the published articles.

Uitgave en verspreiding:

Kohnstamm Instituut

Plantage Muidergracht 24, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel. 020-525 1226

www.kohnstammstituut.uva.nl

© Copyright Kohnstamm Instituut, 2016

Deze publicatie maakt deel uit van het door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek gefinancierde onderzoeksprogramma Evaluatie Passend Onderwijs (2014-2020).

NRO-projectnummer: 405-15-750



Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
1.1	Probleemstelling en onderzoeksvragen	4
1.2	Prima-cohortonderzoek en het thema 'Leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het reguliere basisonderwijs'	5
1.3	Analyseopzet	7
1.4	Leeswijzer	8
2.	De loopbanen in het basisonderwijs	9
2.1	Zorgleerlingen	9
2.2	Zorgleerlingen naar sociaal-etnische herkomst	10
2.3	Zorgleerlingen naar sekse	12
2.4	Afsluiting primair onderwijs: advies	12
2.5	Zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen per advies	14
2.5.1	Cognitieve capaciteit	14
2.5.2	Sociaal-etnische herkomst	15
2.5.3	Geslacht	17
2.5.4	Vertraging in het basisonderwijs	18
2.6	Wat verklaart advies van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen?	20
2.7	Kenmerken van zorgleerlingen en advies	22
2.7.1	Zorgzwaarte	22
2.7.2	Type zorgleerlingen	23
2.7.3	Steun ouders	23
2.7.4	Begeleiding door externe deskundigen	24
2.7.5	Waarmee hangen de adviezen van de zorgleerlingen samen?	25
3.	De loopbanen in het voortgezet onderwijs	29
3.1	Bereikt eindniveau in het voortgezet onderwijs	29
3.2	Advies en bereikt niveau	29
3.3	Verschillen tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen	31
3.4	Zorgleerlingen	32
3.4.1	Zorgzwaarte	32
3.4.2	Type zorgleerling	33
3.4.3	Steun ouders	35
3.4.4	Begeleiding door externe deskundigen	36
3.5	Multivariate analyse vo-loopbaan zorgleerlingen	37
3.5.1	Advies vmbo-b	37
3.5.2	Advies vmbo-bk,g,gt	39
3.5.3	Advies vmbo-g,gt,t,th	40
3.5.4	Advies havo, hv, vwo	42
3.5.5	Samenvattend	42
4.	Na het voortgezet onderwijs	45
4.1	Sociaal-economische categorie	45
4.2	Groep 8 na tien jaar	47
4.3	Post-vo naar behaald eindniveau in voortgezet onderwijs	47

4.4	Multivariate analyse post-vo zorgleerlingen	50
4.4.1	Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-b diploma	50
4.4.2	Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-k diploma	51
4.4.3	Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-t diploma	52
4.4.4	Zorgleerlingen met eindniveau havo of vwo diploma	52
4.5	Samenvattend	53
5.	Samenvatting en conclusies	55
6.	Bijlagen	61
7.	Literatuur	67

1. Inleiding

In augustus 2014 is de wetgeving passend onderwijs van kracht geworden. Sinds die tijd is het onderwijs aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften anders georganiseerd. Er heeft een decentralisatie van beleid plaatsgevonden van de landelijke overheid naar regionale samenwerkingsverbanden van schoolbesturen, centrale indicatiesystemen zijn afgeschaft, schoolbesturen hebben een zorgplicht gekregen en zijn nu verantwoordelijk voor het vinden van een passende onderwijsplek voor leerlingen die zich bij hen aanmelden en er zijn door samenwerkingsverbanden nieuwe procedures ingericht voor het ondersteunen van scholen en toewijzing van middelen. De gevolgen van deze (en nog meer) veranderingen worden onderzocht in de langetermijnevaluatie passend onderwijs, een meerjarig onderzoeksprogramma dat antwoord wil geven op de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is de impact van passend onderwijs op het handelen van samenwerkingsverbanden, besturen en hun samenwerkingspartners? (bovenschools niveau)
2. Wat is de impact van passend onderwijs op scholen/opleidingen en leraren? (school/klasniveau)
3. Wat is de impact van passend onderwijs op ouders en leerlingen/studenten? (leerlingniveau)
4. Welke interacties doen zich voor tussen deze niveaus?
5. In welke mate zijn in scholen/opleidingen en bij leraren factoren zichtbaar die als gunstig beschouwd worden voor onderwijs aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften? En in hoeverre beïnvloeden deze factoren de ontwikkeling van leerlingen?

Hiervoor wordt een reeks van onderzoeksprojecten uitgevoerd. Het voorliggende rapport doet verslag van een van deze projecten en heeft betrekking op onderzoeksvraag 3, leerlingniveau.

Een verwacht (eind)effect van passend onderwijs is dat leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften uiteindelijk betere onderwijsloopbanen zullen doorlopen en betere arbeidsmarktposities bereiken dan in de periode vóór invoering van passend onderwijs. De looptijd van het evaluatieprogramma, tot 2020, is te kort om dat eindeffect al te kunnen vaststellen. Er kan echter wel onderzocht worden wat op dit gebied de uitgangssituatie vóór passend onderwijs is, om daarmee een basis te hebben waartegen latere gegevens over onderwijsloopbanen en arbeidsmarktpositie kunnen worden afgezet. Dit rapport gaat over die uitgangssituatie vóór passend onderwijs en geeft informatie over hoe het leerlingen die in het schooljaar 2004/05 in het basisonderwijs zaten in hun verdere loopbaan is vergaan. Dit betreft zowel leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften als overige leerlingen. We duiden die in dit rapport aan met zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen. Tegenwoordig is die terminologie niet meer in zwang, maar in de periode die in dit rapport beschreven wordt was dat nog wel het geval. Het is bovendien een meer handzame aanduiding voor de twee groepen leerlingen dan leerlingen met en zonder specifieke onderwijsbehoeften, vooral in tabellen en figuren. Vandaar dat wij deze termen in dit rapport nog gebruiken.

Om zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen van elkaar te kunnen onderscheiden, is informatie nodig over welke leerlingen zorgleerlingen zijn. Voor de periode die in dit rapport centraal staat was dat mogelijk, omdat we gebruik konden maken van onderzoeksbestanden waarin dit gegeven aanwezig was. Via koppeling van deze bestanden aan data van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) is het mogelijk om ‘lange loopbanen’ in kaart te brengen, in dit onderzoek betreft dat een periode van tien jaar. Het is op dit moment niet zeker of zulke data in de toekomst ook nog beschikbaar zullen zijn en of latere analyses dus nog op dezelfde wijze uitgevoerd kunnen worden. Dit onderwerp wordt aan het eind van dit rapport besproken.

1.1 Probleemstelling en onderzoeksvragen

In dit onderzoek brengen we in kaart welke overeenkomsten en verschillen er zijn tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen, als het gaat om loopbanen, zowel in het onderwijs als op de arbeidsmarkt. Daarnaast is een belangrijke vraag met welke overige leerlingkenmerken die loopbanen samenhangen. Maakt het voor onderwijsloopbanen en kansen op de arbeidsmarkt iets uit wat voor type ondersteuningsbehoeften een leerling heeft; is er bijvoorbeeld verschil tussen leer- en gedragsproblemen? Doet intelligentie er toe, of sekse, of sociaal milieu? Speelt ondersteuning van ouders een rol, of ondersteuning door externe hulpverleners?

De onderzoeksvragen voor dit deelonderzoek zijn:

1. Zijn er verschillen tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen wat betreft hun loopbaan in het onderwijs en hun positie op de arbeidsmarkt?
2. Met welke overige leerling- of gezinskenmerken hangen deze verschillen samen? Bij welke (typen) ondersteuningsbehoeften of beperkingen doen die verschillen zich meer/minder voor?

Voor dit onderzoek gebruiken we een landelijk representatief onderzoeksbestand als gegevensbron, namelijk de zesde meting van het Prima-cohortonderzoek, uitgevoerd in het schooljaar 2004/05 (zie voor meer informatie 1.2). Of een leerling al of niet een zorgleerling is in Prima(en in de latere Cool⁵⁻¹⁸-cohortonderzoeken) beoordeeld door de leerkrachten in het basisonderwijs. Een zorgleerling is daarbij vanuit het onderzoek gedefinieerd als een leerling:

- voor wie een individueel handelingsplan bestaat, en/of
- voor wie specifieke aanpak of extra hulp nodig is, en/of
- die een specifiek probleem of beperking heeft.

De onderzoeksperiode van het onderzoek dat centraal staat in dit rapport onderzoek is tien jaar, het gaat om de periode van 2004/05 tot en met 2014/15. De vraag kan worden opgeworpen of het label *zorgleerling* over deze periode een stabiel kenmerk is van leerlingen, dus in hoeverre er sprake is van *eens een zorgleerling, altijd een zorgleerling*. In het Cool⁵⁻¹⁸ cohortonderzoek (de opvolger van Prima) is deze vraag expliciet aan de orde geweest, bij een vergelijking van de metingen in de schooljaren 2007/08 en 2010/11. Voor de leerlingen die in 2007/08 in groep 2 en 5 zaten, is in 2010/11 in respectievelijk groep 5 en 8 wederom de beoordeling van de leerkrachten gevraagd. Het bleek dat ongeveer de helft

van de zorgleerlingen drie jaar later niet meer als zorgleerling werd beschouwd. Daar staat tegenover dat vijftien procent van de leerlingen die in 2007/08 volgens de leerkracht geen extra zorg nodig hadden, in 2010/11 wel door de leerkracht als zorgleerling wordt gezien. Het label 'zorgleerling' blijkt dus maar matig stabiel en dat was vooral het geval bij lichtere problemen van leerlingen¹ Het onderscheid *ja-nee* zorgleerling is dus eigenlijk wat te rigoureuze, er is in werkelijkheid sprake van meer schaalwaarden. Een leerling die in de ene meting niet als zorgleerling is beoordeeld, en in de volgende meting wel, is wellicht in de ene meting *net geen* zorgleerling, en in de andere meting *net wel*. Hoewel het onderscheid zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen dus enigszins arbitrair is, afhankelijk van waar precies de grens is gelegd, is het op dit moment de best beschikbare indicator. In dit onderzoek gaan wij er van uit dat een leerling die in een meting als zorgleerling is beoordeeld ook in de jaren daarna in meerdere of mindere mate als zorgleerling kan worden beschouwd, en dat om die reden voor de analyses zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen zinvol kunnen worden onderscheiden en kunnen worden vergeleken, ook voor verschillen op langere termijn.

1.2 Prima-cohortonderzoek en het thema 'Leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het reguliere basisonderwijs'

Zoals vermeld maken we in dit onderzoek gebruik van de bestanden van het Prima-cohortonderzoek. In dit onderzoek zijn sinds het schooljaar 1994/95 tweejaarlijks gegevens verzameld op een groot aantal scholen in het primair onderwijs. Er hebben zes metingen plaatsgevonden, de laatste in het schooljaar 2004/2005. Bij elke meting zijn steeds circa 600 basisscholen met in totaal 60.000 leerlingen in de groepen 2, 4, 6 en 8 betrokken. De gegevens hebben betrekking op leerlingen, ouders en leerkrachten, klassen en scholen. In het schooljaar 2007/08 is het tweejaarlijkse Prima-cohortonderzoek opgevolgd door het driejaarlijkse Cool⁵⁻¹⁸ cohortonderzoek naar de onderwijsloopbanen van leerlingen van 5 tot 18 jaar. In dat onderzoek zijn leerlingen en leerkrachten uit de groepen 2, 5 en 8 betrokken.

De zesde en laatste Prima-meting heeft plaatsgevonden in het schooljaar 2004/05. Van deze meting maken we gebruik in dit onderzoek. Er hebben in totaal 600 basisscholen deelgenomen: 420 scholen in de representatieve steekproef en 180 scholen in een aanvullende steekproef. De representatieve steekproef, aangeduid als 'de referentiesteekproef', vormt een doorsnee van basisscholen in Nederland. De aanvullende steekproef bestond uit scholen met een relatief hoog aandeel leerlingen uit de doelgroepen van het onderwijsachterstandenbeleid (leerlingen uit achterstandsgroepen). Voor een beschrijving van de opzet verwijzen wij naar de betreffende basisrapportage van Prima (Driessen, Van Langen & Vierke, 2006).

Sinds de derde meting van Prima, in 1998/99, werd bij elke meting een centraal thema gehanteerd. De omvangrijke dataset werd zodanig benut dat vanuit verschillende perspectieven en vraagstellingen een zo compleet mogelijk beeld werd geschetst van het

¹ Roeleveld, Smeets, Ledoux, Wester & Koopman, 2013.

gekozen thema, en wel zodanig dat zowel vanuit wetenschappelijk oogpunt als voor het beleid en de praktijk de kennis over dat onderwerp werd geactualiseerd en uitgebreid. Het themaonderzoek van de zesde meting is de basis voor deze voormeting naar de loopbanen van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen. Hierin was het centrale thema 'Leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het reguliere basisonderwijs'. Voor een uitgebreid verslag, verantwoording en respons zie Smeets, Van der Veen, Derriks & Roeleveld (2007).

In het Prima-onderzoek en het bijbehorende themaonderzoek zijn meerdere onderzoeksinstrumenten gebruikt. Voor dit onderzoek zijn de volgende instrumenten van belang:

- testreeksen (een beperkte non-verbale meting van cognitieve capaciteiten) voor leerlingen in de groepen 4, 6 en 8 (betreft twee subtests uit de NSCCT, de Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test);
- *leerlingprofiel* voor leerlingen in de groepen 2, 4, 6 en 8, waarmee leerkrachtoorden over gedrag en thuissituatie van leerlingen worden verzameld;
- formulieren en andere administratieve procedures voor de verzameling van leerlinggegevens uit de schooladministraties (schoolloopbaangegevens en achtergrondkenmerken van leerlingen);
- *zorgprofiel* voor leerlingen in de groepen 2, 4, 6 en 8; daarin geeft de leerkracht voor elke zorgleerling in de klas (gedefinieerd met de eerder genoemde omschrijving) onder meer aan welke problemen of beperkingen de leerling heeft en in welke mate.

Bovenstaande gegevens zijn aangevuld met gegevens uit de microdatabestanden van het CBS. Ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek stelt het CBS gegevens beschikbaar², die op individueel niveau kunnen worden gekoppeld met, in dit geval, de leerlingen uit Prima. Het CBS hanteert strenge privacyprocedures. Individuen zijn in de bestanden niet herkenbaar, onderzoekers werken met anonieme nummers en individueel herkenbare gegevens of bestanden komen niet naar buiten. De CBS-gegevens die gekoppeld zijn betreffen onderwijsgegevens en gegevens over arbeid en inkomen.

In Smeets et al. (2007) is een begin gemaakt³ met de analyse van de schoolloopbanen van alleen de zorgleerlingen. De lengte van de schoolloopbaan bleef hierbij beperkt tot twee opeenvolgende Prima-metingen, die van 2002/03 en van 2004/05. De afhankelijke variabele was de cognitieve ontwikkeling van de leerlingen over deze periode en er werd gezocht naar factoren die binnen de groep van zorgleerlingen samenhangen met de cognitieve ontwikkeling. In dit onderzoek hebben we een langere loopbaan periode van tien jaar tot onze beschikking, namelijk de periode 2004/05 – 2014/15. De focus ligt ditmaal op de verschillen in loopbanen van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen.

² Voor gebruik van de gegevensbestanden van het CBS moet worden vermeld dat "de resultaten in dit onderzoek zijn gebaseerd op onze eigen berekeningen op basis van niet-openbare microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek".

³ In hoofdstuk 8.

1.3 Analyseopzet

Drie belangrijke momenten in de schoolloopbanen van leerlingen zijn de afsluiting van het basisonderwijs en de overstap naar het vo, de afsluiting van het vo en de overstap naar onderwijs of arbeid na het vo. Voor deze drie momenten gaan we na in hoeverre er verschillen zijn tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen. Op onderdelen wordt ook *ingezoomd* op alleen de zorgleerlingen, als het om gegevens gaat in het zorgprofiel die alleen voor hen zijn bevroegd.

Loopbaan in het basisonderwijs

Bij de afsluiting van het basisonderwijs en de start van het voortgezet onderwijs, staat het vo-advies centraal dat de leerlingen hebben gekregen in groep 8. Per adviescategorie wordt nagegaan in hoeverre de zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen verschillen op een aantal kenmerken, te weten sekse, sociaal milieu, en cognitieve competentie. Deze analyses zijn steeds per adviescategorie gedaan, omdat niet op voorhand kan worden gesteld dat leerlingen op vmbo-b niveau dezelfde karakteristieken hebben als de leerlingen op vwo niveau. Verder is, eveneens per adviescategorie, nagegaan of zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen verschillen op een loopbaanvariabele binnen het basisonderwijs, namelijk vertraging.

De leerlingen die in 2004/05 in groep 8 zaten waren toen gemiddeld 12 jaar oud, tien jaar later, in 2014/15, zijn zij gemiddeld 22 jaar. Vrijwel iedereen uit deze groep heeft het vo inmiddels achter zich gelaten. Ditzelfde geldt, op een enkele vertraagde leerling na, ook voor leerlingen die ten tijde van de eerste meting in groep 4 of groep 6 zaten. Daarentegen zijn de leerlingen die in 2004/05 in groep 2 zaten, tien jaar later gemiddeld 15.8 jaar oud. Zij zullen in de regel het vo nog niet hebben afgerond. Om deze reden blijven deze leerlingen voor de vo-loopbaan en de post-vo-loopbaan buiten de analyse.

Loopbaan in het voortgezet onderwijs

De afhankelijke variabele in de analyse van de vo-loopbaan is het bereikte onderwijsniveau. Bij het in kaart brengen van de schoolloopbanen in het vo vormen de adviescategorieën het startpunt, de zorgleerlingen en de niet-zorgleerlingen worden *gematcht* op advies, waardoor hun loopbanen zo goed mogelijk worden vergeleken. Voor de zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen wordt nagegaan in hoeverre ze overeenkomen en verschillen met betrekking tot het bereikte onderwijsniveau in het voortgezet onderwijs.

Dit is een numerieke maat waarin het bereikte type onderwijs, het bereikte leerjaar en het behaalde diploma tot uitdrukking komen. In bijlage 1 wordt de operationalisatie van deze variabele uitgelegd. Er wordt verder nagegaan of er variabelen zijn die met het bereikte onderwijsniveau samenhangen, en in hoeverre deze samenhangen verschillen tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen.

Voor alleen de zorgleerlingen is extra informatie beschikbaar die gevraagd is in het zorgprofiel, te weten type zorgleerling, zorgzwaarte, begeleiding door externe deskundigen en steun ouders. Voor de zorgleerlingen wordt nagegaan in hoeverre er op deze variabelen verschillen zijn tussen de leerlingen in de verschillende adviescategorieën wanneer het gaat om het bereikte onderwijsniveau in 2014/15.

Post-voortgezet onderwijs

Voor de vervolgstap na het vo gaan we na in welke *sociaal-economische categorie* de jongeren zich bevinden in 2014/15. Dit is een classificatie van inwoners van Nederland op basis van inkomensbronnen, deze wordt jaarlijks door het CBS aan personen toegekend. Er wordt nagegaan welk deel van de leerlingen nog in het onderwijs zitten, en waar ze zitten, en als ze niet meer in het onderwijs zitten wat ze dan doen, op de arbeidsmarkt of daarbuiten.

Deze analyse doen we alleen voor de leerlingen die in 2004/05 in groep 8 zaten, die in 2014/15 gemiddeld 22 jaar oud zijn.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de loopbanen van de leerlingen in het basisonderwijs beschreven. In hoofdstuk 3 worden in de eerste plaats de loopbanen van de leerlingen in het voortgezet onderwijs beschreven.

In hoofdstuk 4 wordt in kaart gebracht wat de leerlingen doen na afsluiting van hun periode voortgezet onderwijs, in het onderwijs of op de arbeidsmarkt, en of er nog verschillen (merkbaar) zijn tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen.

Hoofdstuk 5 bevat een samenvatting van de voornaamste bevindingen en een reflectie op de mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

In de bijlagen staat informatie over het analysebestand na koppeling met de CBS-data en over de operationalisatie van de variabele bereikt onderwijsniveau. Tevens is daar een overzicht opgenomen van de tabellen en figuren uit dit rapport.

2. De loopbanen in het basisonderwijs

2.1 Zorgleerlingen

Als onderdeel van het *zorgprofiel* is aan de leerkrachten in Prima 6 gevraagd voor elke zorgleerling in hun groep een korte vragenlijst in te vullen met vragen over de aard van de problematiek. Een zorgleerling wordt gedefinieerd als een leerling⁴:

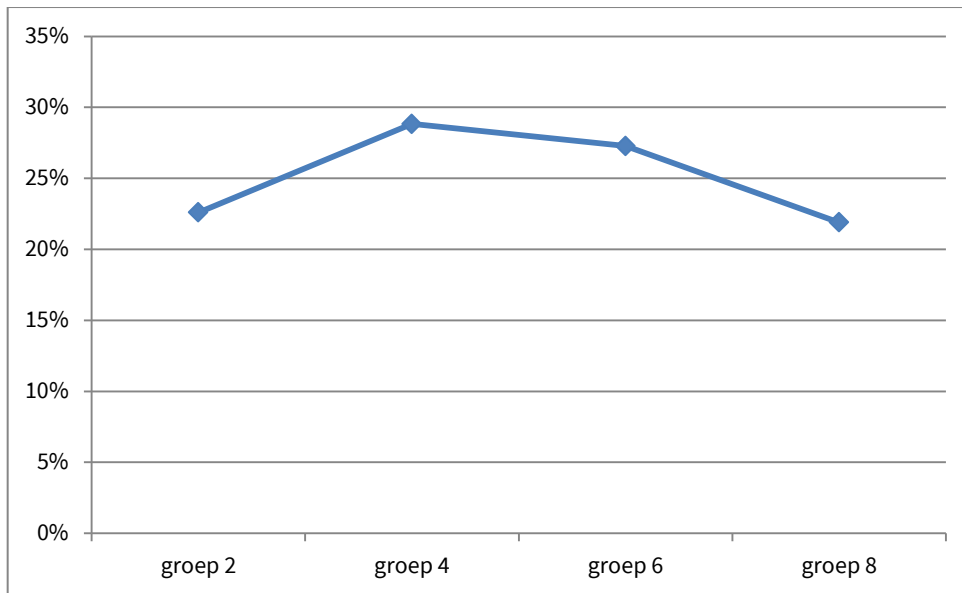
- voor wie een individueel handelingsplan bestaat, en/of
- voor wie specifieke aanpak of extra hulp nodig is, en/of
- die een specifiek probleem of beperking heeft.

In Tabel 2-1 geven we de aldus verkregen aantallen zorgleerlingen en het percentage zorgleerlingen weer voor het analysebestand, onderverdeeld naar de groep waarin de leerlingen zitten in het schooljaar 2004/05. In Figuur 2-1 geven we de percentages grafisch weer.

Tabel 2-1 Aantal en aandeel zorgleerlingen. Per groep.

	zorgleerling			
	nee	ja	totaal	%
groep 2	5.642	1.647	7.289	22,6
groep 4	5.124	2.076	7.200	28,8
groep 6	4.835	1.813	6.648	27,3
groep 8	5.190	1.455	6.645	21,9
totaal	20.791	6.991	27.782	25,2

⁴ Zie Smeets et al. (2007), p. 94.



Figuur 2-1 Aandeel zorgleerlingen. Per groep.

Het overall percentage zorgleerlingen in de referentiesteekproef is 25.2%. Tussen de groepen zijn de verschillen significant, maar klein ($\eta^2 = .065$). Als mogelijke verklaringen voor het verschijnsel dat in de groepen 2 en 8 het percentage zorgleerlingen kleiner is dan in de tussenliggende groepen 4 en 6 noemen Smeets et al. (2007, p. 96) dat er in groep 2 minder dan in de hogere klassen vergelijking aan standaarden plaatsvindt en dat in groep 8 mogelijk al voorsortering naar vo-niveau heeft plaatsgevonden. De leerlingen met de zwaarste problematiek zijn dan bovendien al verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs.

2.2 Zorgleerlingen naar sociaal-etnische herkomst

In het Prima-onderzoek wordt sociaal-etnische herkomst als maat voor het thuismilieu gehanteerd. Aan de basis daarvan liggen het herkomstland en de opleiding van de ouders. Bij de bepaling van deze variabele wordt in principe gebruik gemaakt van de gegevens van beide ouders. Alleen wanneer het een eenoudergezin betreft, wordt uitgegaan van de gegevens van de ene, aanwezige ouder. Bij het herkomstland van de ouders is het herkomstland van de vader als vertrekpunt genomen. De op basis van deze gegevens geconstrueerde variabele 'sociaal-etnische herkomst' kan de volgende waarden aannemen:

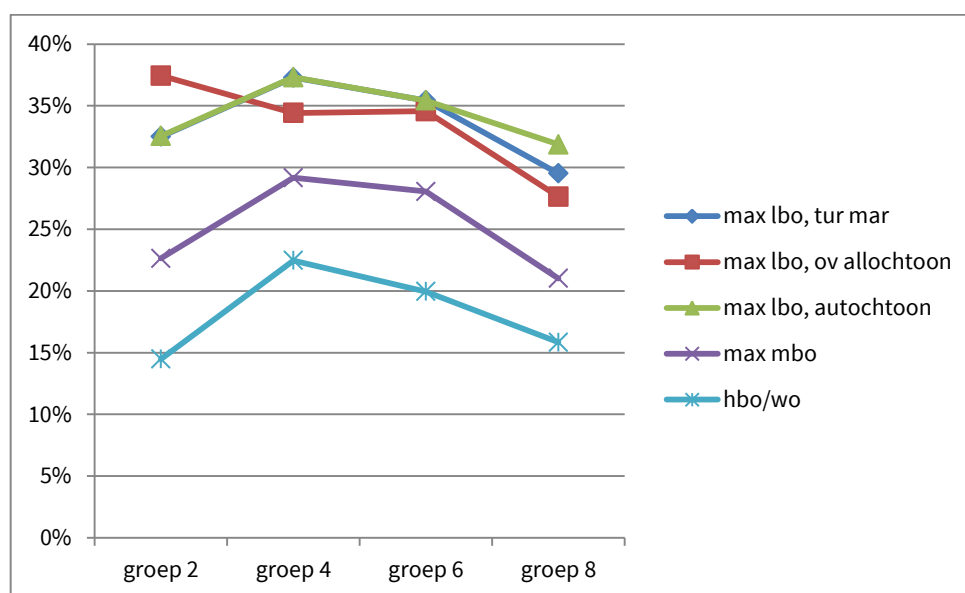
1. beide ouders hebben maximaal een lbo-opleiding en zijn van Turkse of Marokkaanse herkomst
2. beide ouders hebben maximaal een lbo-opleiding en zijn afkomstig uit andere landen dan Nederland, Turkije of Marokko (overig allochtonen)
3. beide ouders hebben maximaal een lbo-opleiding en zijn van Nederlandse herkomst (autochtoon)
4. de hoogst opgeleide ouder heeft maximaal een mbo-opleiding
5. de hoogst opgeleide ouder heeft een opleiding op hbo- of wo-niveau.

Bij de eerste drie categorieën speelt de etnische herkomst, i.c.m. het geboorteland, wel een rol, maar bij de twee hoogste categorieën niet meer.⁵

In Tabel 3-2 en Figuur 3-2 staat de verdeling van zorgleerlingen van de vijf sociaal-etnische herkomstscategorieën.

Tabel 2-2 Aantal en aandeel zorgleerlingen. Per sociaal-etnische herkomst en per groep.

	groep 2			groep 4			groep 6			groep 8		
	aantal	n	%	aantal	n	%	aantal	n	%	aantal	n	%
max lbo, tur mar	131	403	33	154	413	37	124	350	35	106	359	30
max lbo, ov allochtoon	76	203	37	74	215	34	75	217	35	55	199	28
max lbo, autochtoon	337	1.035	33	359	962	37	343	968	35	349	1.095	32
max mbo	649	2.868	23	823	2.821	29	706	2.517	28	541	2.575	21
hbo/wo	336	2.321	14	535	2.381	22	442	2.216	20	333	2.103	16
totaal	1.529	6.830	22	1.945	6.792	29	1.690	6.268	27	1.384	6.331	22



Figuur 2-2 Aandeel zorgleerlingen. Per sociaal-etnische herkomst en per groep.

Het patroon van de verschillen tussen de jaargroepen is in deze figuur goed zichtbaar. Tevens laat de figuur zien in hoeverre dit patroon zich voordoet voor de verschillende sociaal-etnische herkomstgroepen.

Het aandeel zorgleerlingen per sociaal-etnische herkomstgroep loopt synchroon met de verschillen tussen de groepen, met één uitzondering, 'max lbo overig allochtoon', die in groep 2 relatief veel zorgleerlingen heeft. Hierbij moet wel worden opgemerkt, dat in Tabel 2-2te zien is dat de omvang van deze groep relatief klein is, waardoor de kans op uit-

⁵ De reden hiervoor is dat in de hoogste categorieën de aantallen allochtone leerlingen te klein zijn voor een zinvol onderscheid.

schieters wordt vergroot.

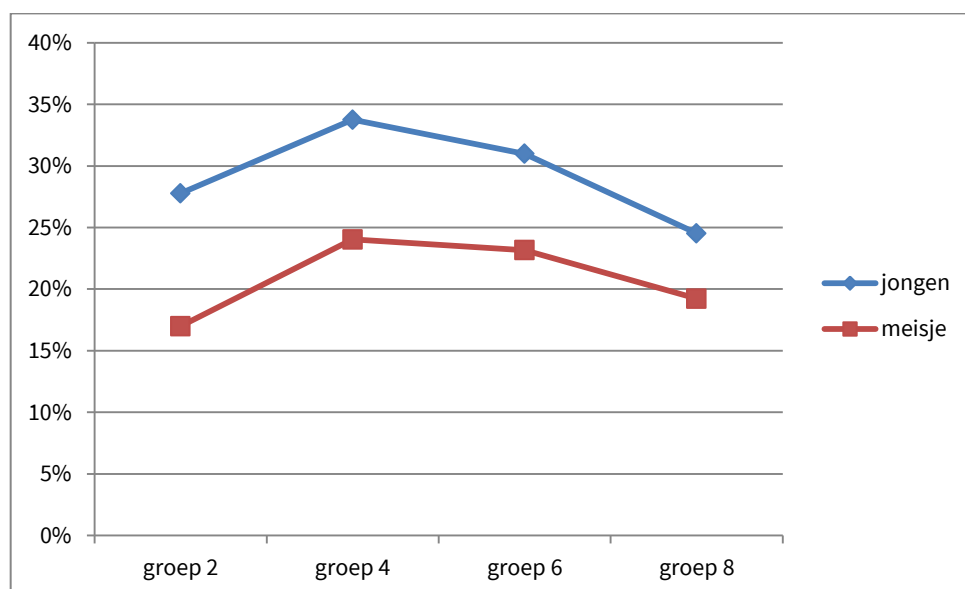
Het percentage zorgleerlingen is het hoogst in de drie laagste sociaal-etnische herkomstgroepen. In de 'max-mbo' groep, en in de 'hbo/wo' groep, zitten beduidend minder zorgleerlingen. Niettemin zijn de aantallen zorgleerlingen ook in deze hogere groepen nog substantieel. Het is zeker niet zo dat 'zorgleerling' samenvalt met behorend tot een achterstandsgroep in termen van sociaal milieu.

2.3 Zorgleerlingen naar sekse

In Tabel 2-3 en Figuur 2-3 staan de verdelingen van zorgleerlingen voor jongens en meisjes. Onder de jongens zijn er relatief meer zorgleerlingen dan onder meisjes, maar dit verschil wordt van groep 2 naar groep 8 kleiner.

Tabel 2-3 Aantal en aandeel zorgleerlingen. Voor jongens en meisjes, per groep.

	groep 2			groep 4			groep 6			groep 8		
	aantal	n	%	aantal	n	%	aantal	n	%	aantal	n	%
jongen	1.036	3.731	28	1.192	3.532	34	1.019	3.289	31	818	3.335	25
meisje	597	3.515	17	874	3.637	24	768	3.316	23	635	3.303	19
totaal	1.633	7.246	23	2.066	7.169	29	1.787	6.605	27	1.453	6.638	22



Figuur 2-3 Aandeel zorgleerlingen. Voor jongens en meisjes, per groep.

2.4 Afsluiting primair onderwijs: advies

Alleen voor groep 8 waren in het Prima-onderzoek de adviezen beschikbaar. Voor de overige groepen (2, 4 en 6) is nagegaan of de gegevens over de adviezen konden worden aan-

gevuld uit de CBS-bestanden. Het vo-advies wordt door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) van het Ministerie van OCW ongeveer sinds 2008 opgevraagd bij basisscholen en in de CBS-bestanden opgenomen. Voor de leerlingen van Prima die in 2004/05 in groep 6 zitten is dit net te laat, omdat zij in 2006/07 merendeels in groep 8 zitten. Voor de leerlingen van de groepen 2 en 4 konden de vo-adviezen wel worden gekoppeld met de gegevens bij het CBS.

In Prima worden 16 adviescategorieën onderscheiden, in de bestanden van het CBS zijn het er 33. Zonder de adviezen met 'lwoo' heeft Prima 14 adviescategorieën en het CBS 25 categorieën. In dit onderzoek is een indikking gemaakt in vijf categorieën, namelijk de volgende:

pro, vso	praktijkonderwijs, vso
vmbo-b	vmbo basisberoeps
vmbo-bk,k,kg	twijfel vmbo basisberoeps/kader vmbo kader twijfel vmbo kader/gemengd
vmbo-g,gt,t,th	vmbo gemengd twijfel vmbo gemengd/theoretisch vmbo theoretisch twijfel vmbo theoretisch/havo
havo,hv,vwo	havo twijfel havo/vwo vwo

Voor de ontbrekende adviezen van de leerlingen van groep 6 is een alternatieve procedure toegepast. In Prima is in het leerlingprofiel aan de leerkrachten in alle betrokken jaargroepen gevraagd

'De meest waarschijnlijke V.O.-keuze voor deze leerling acht ik: ...'

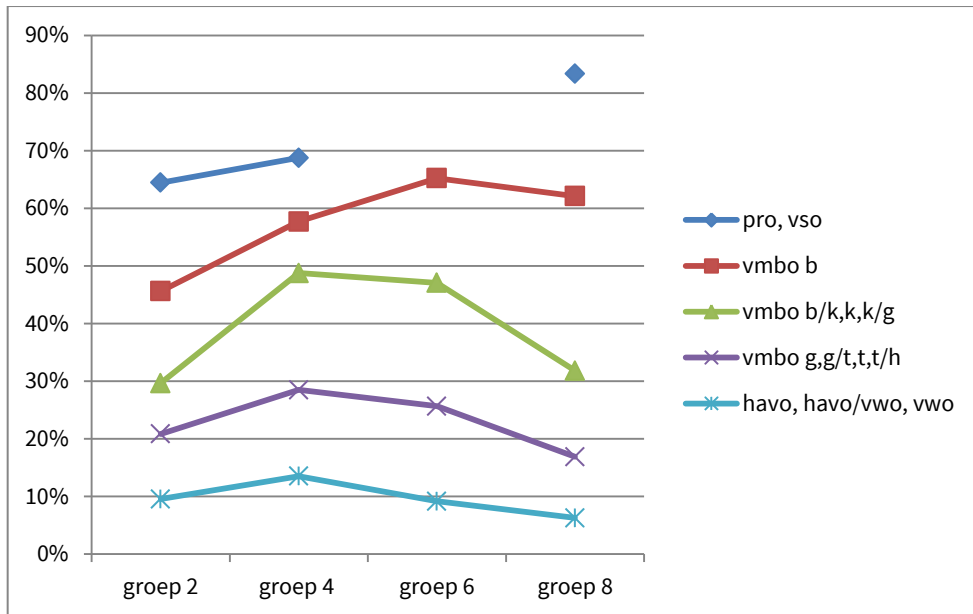
met vier keuzemogelijkheden: vmbo-beroepsgericht, vmbo-theoretisch, havo en vwo, waarbij ook combinaties konden worden aangegeven. Het advies 'praktijkonderwijs, vso' behoorde niet tot de mogelijkheden. De resulterende zeven keuzen zijn omgezet naar de bovenstaande adviescategorieën, met uitzondering van de categorie pro, vso.

In Tabel 2-4 en Figuur 2-4 staan de aantallen en percentages zorgleerlingen, per advies per groep.

Tabel 2-4 Aantal en aandeel zorgleerlingen. Per advies, per groep.

	groep 2			groep 4			groep 6			groep 8		
	aantal	n	%	aantal	N	%	aantal	n	%	aantal	n	%
pro, vso	136	211	64	33	48	69		*		50	60	83
vmbo-b	287	629	46	191	331	58	555	851	65	523	842	62
vmbo-bk,k,kg	285	961	30	255	523	49	192	408	47	261	820	32
vmbo-g,gt,t,th	449	2.153	21	404	1.418	28	395	1.540	26	346	2.048	17
	244	2.551	10	229	1.694	14	171	1.866	9	148	2.356	6
Totaal	1.401	6.505	22	1.112	4.014	28	1.313	4.665	28	1.328	6.126	22

* voor groep 6 zijn de adviezen geconstrueerd uit het leerlingprofiel van Prima; de mogelijkheid pro, vso ontbreekt hierin.



Figuur 2-4 Aandeel zorgleerlingen. Per advies, per groep.
Voor groep 6 zijn de adviezen geconstrueerd uit het leerlingprofiel van Prima; de mogelijkheid pro, vso ontbreekt hierin.

Het patroon van de verschillen tussen de groepen, met in groep 4 en 6 meer zorgleerlingen dan in groep 2 en 8, komt in deze figuur terug, ook bij de afzonderlijke adviescategorieën, met uitzondering van lagere adviescategorieën in groep 8. In groep 8 hebben lagere adviescategorieën, pro/vso en vmbo-b, relatief veel zorgleerlingen en dit neemt niet af in groep 8.

Zoals te verwachten was is het beeld: hoe hoger het vo-advies, des te minder zorgleerlingen. Maar het percentage zorgleerlingen is in elke adviescategorie substantieel. Van de leerlingen in de hoogste adviescategorie is 6%-14% zorgleerling, in de een na hoogste adviescategorie is dat percentage 17%-28%. Van de leerlingen met een vmbo-b advies is 46%-62% zorgleerling. Dit geeft aan dat 'zorgleerling' niet automatisch wil zeggen dat er sprake is van relatief laag cognitief niveau.

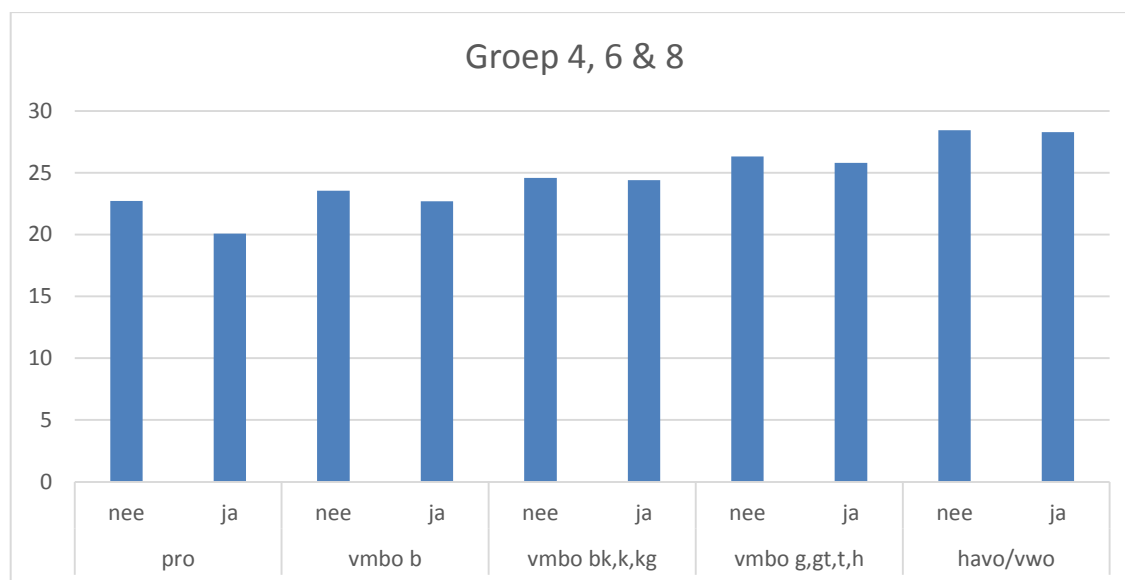
2.5 Zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen per advies

2.5.1 Cognitieve capaciteit

Cognitieve capaciteit is in het Prima-onderzoek gemeten aan de hand van een samengestelde variabele die loopt op een schaal van 4 tot 37. Hierbij is 4 de laagst gemeten score en 37 de hoogste. Het betreft een combinatie van twee subtests van de NSCCT. Deze zijn niet afgenomen bij leerlingen uit groep 2, omdat de NSCCT voor deze leeftijdsgroep geen

versie heeft⁶. De hier volgende resultaten gaan dus alleen over leerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten.

In Figuur 2-5 zijn de gemiddelde scores weergegeven op de cognitieve capaciteiten test, per advies en wel of niet-zorgleerling.



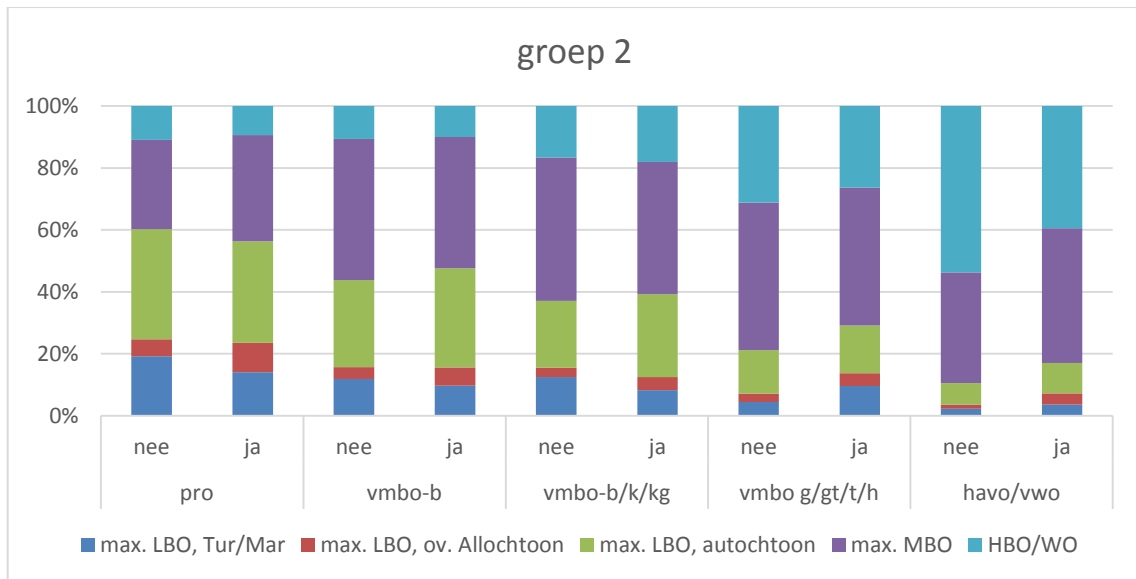
Figuur 2-5 Gemiddelde score op intelligentie voor leerlingen die in 2004/05 in 4, 6 of 8 zaten, opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling (aangeduid met ja, nee).

Zoals te verwachten was, is er globaal een lichte stijging te zien van de scores voor cognitieve capaciteit richting de hogere adviesniveaus. Zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen in dezelfde adviescategorie verschillen echter over het algemeen niet heel veel van elkaar in hun scores. Alleen zorgleerlingen met een vmbo-b of een vmbo-g,gt,t,h advies hebben een significant lagere score op de test dan niet-zorgleerlingen met eenzelfde advies.

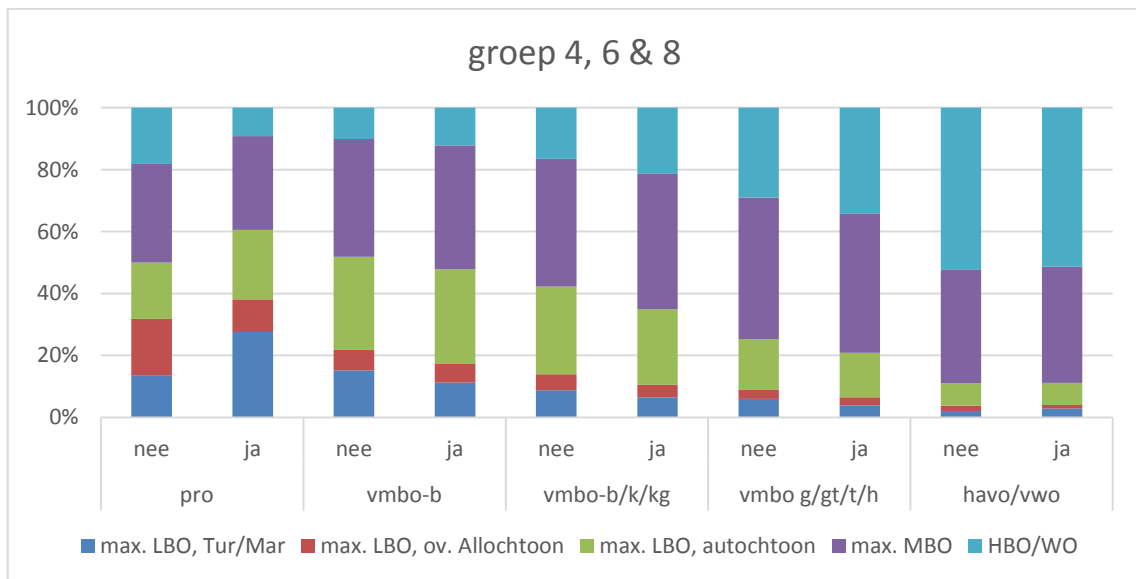
2.5.2 Sociaal-etnische herkomst

Eerder lieten we zien hoe voor de zorgleerlingen per jaargroep de verdeling was naar hun sociaal-etnische herkomst. In Figuur 2-7 en Figuur 2-8g even we nu de verdeling weer van sociaal-etnische herkomst naar advies, opgesplitst naar wel of niet-zorgleerling, voor groep 2 en voor het totaal van groep 4, 6 en 8.

⁶ Zie voor meer informatie Driessen et al. (1998).



Figuur 2-6 Sociaal-etnische herkomst van leerlingen die in 2004/05 in groep 2 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet zorgleerling.



Figuur 2-7 Sociaal-etnische herkomst van leerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling.

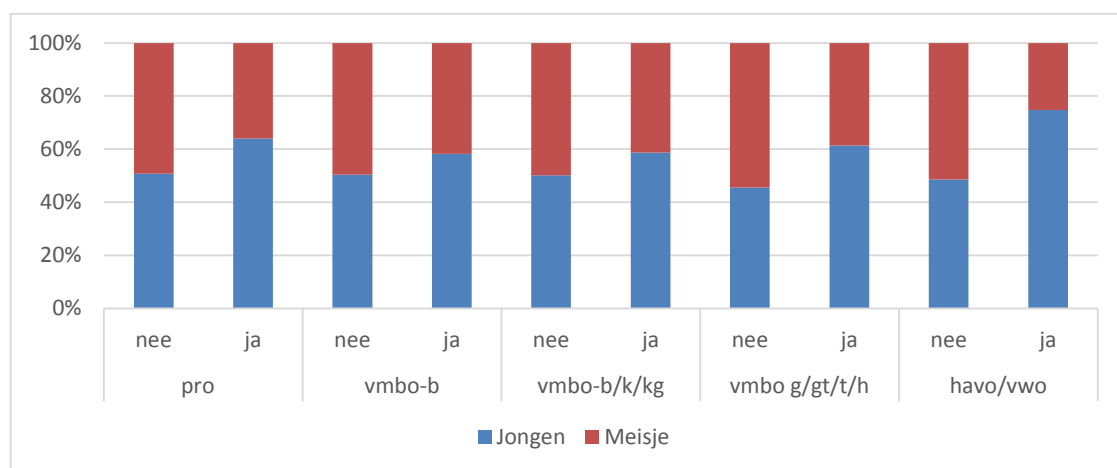
Voor de leerlingen in groep 2 vinden we alleen significante verschillen in de twee hoogste adviescategorieën. In de een na hoogste adviescategorie is de laagste sociaal-etnische herkomstgroep oververtegenwoordigd in de groep zorgleerlingen. In de hoogste adviescategorie is de hoogste sociaal-etnische herkomstgroep ondervertegenwoordigd in de groep zorgleerlingen.

Voor de leerlingen in de groepen 4, 6 en 8 vinden we alleen bij de adviezen vmbo-bk,k,kg en vmbo-g,gt,t,th tussen de wel en de niet-zorgleerlingen significante verschillen in samenstelling van de sociaal-etnische herkomstgroepen. Voor de leerlingen met een vmbo-bk,k,kg advies zijn de leerlingen uit een hbo/wo-milieu oververtegenwoordigd binnen de

groep zorgleerlingen, en ondervertegenwoordigd in de groep niet-zorgleerlingen⁷. Voor de leerlingen met een vmbo-g,gt,t,th advies zien we dat binnen de groep zorgleerlingen de laagste sociaal-etnische herkomst is ondervertegenwoordigd en de hoogste sociaal-etnische herkomst is oververtegenwoordigd⁸.

2.5.3 Geslacht

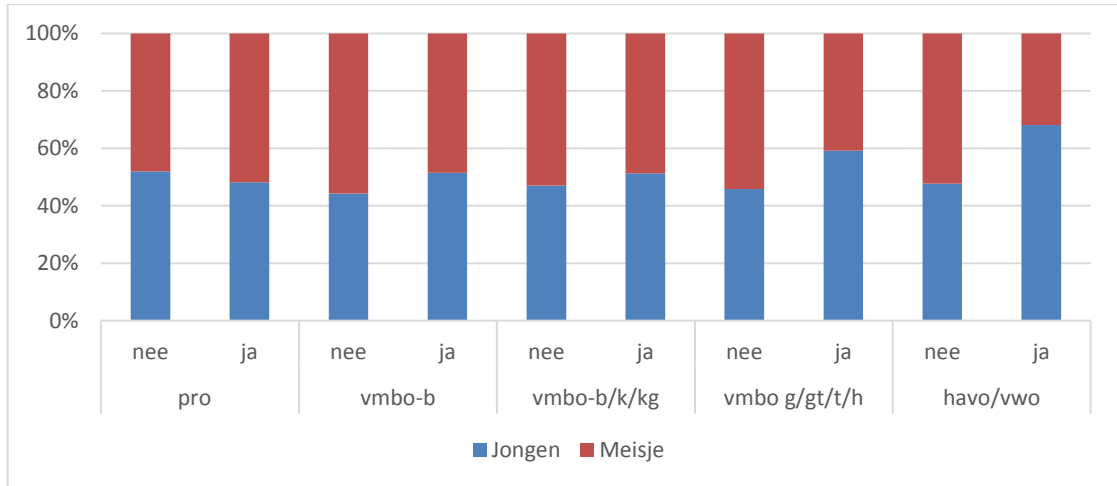
In Figuur 2-8 en Figuur 2-9 is de verdeling tussen jongens en meisjes weergegeven, opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling, voor groep 2 en voor het totaal van groep 4, 6 en 8.



Figuur 2-8 Verdeling jongens/meisjes van leerlingen die in 2004/05 in groep 2 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet zorgleerling.

⁷ Standardized residuals 1.7 versus -1.4.

⁸ Standardized residuals -2.2 versus 2.4.



Figuur 2-9 Verdeling jongens/meisjes van leerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling.

Behalve bij de leerlingen met een advies praktijkonderwijs (pro) zijn binnen alle adviescategorieën de jongens vaker zorgleerling dan meisjes. Dit verschil is alleen voor de twee hoogste adviesniveaus ook significant.

2.5.4 Vertraging in het basisonderwijs

Vertraging is berekend op basis van de leeftijd bij de start van het voortgezet onderwijs: alle leerlingen van 13 jaar en ouder zijn gedefinieerd als vertraagd, de overigen als niet vertraagd. Er is dus niet specifiek gekeken naar zittenblijven.

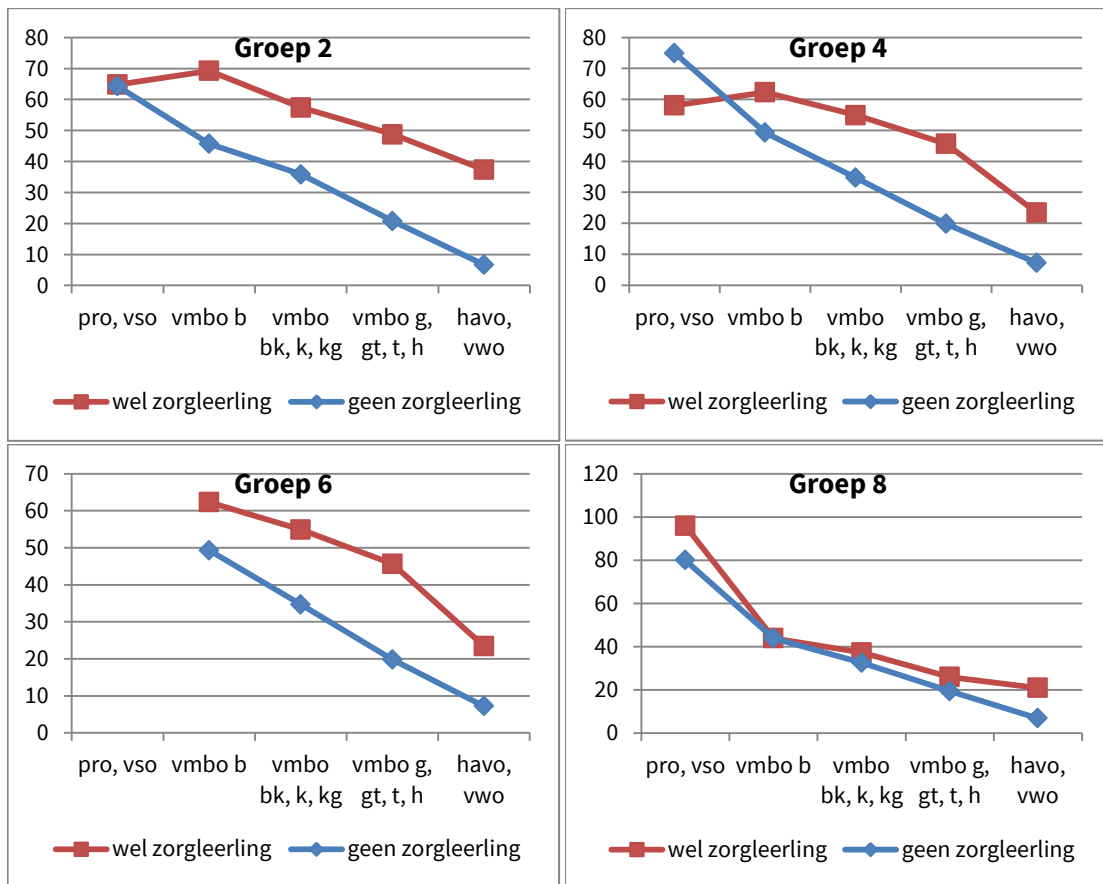
In Tabel 2-5 geven we, per adviescategorie en voor zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen het percentage leerlingen dat in de basisschoolperiode is vertraagd.

**Tabel 2-5 Aandeel leerlingen dat vertraging heeft opgelopen in het basisonderwijs.
Per adviescategorie en voor zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen.
Groepen 2, 4, 6 en 8.**

		Groep 2		Groep 4		Groep 6		Groep 8	
		% vertr.	n	% vertr.	n	% vertr.	n	% vertr.	n
pro, vso	geen zorgleerling	64	70	75	12	-	-	80	10
	zorgleerling	65	125	58	31	-	-	96	49
vmbo-b	geen zorgleerling	46	339	49	140	49	296	44	319
	zorgleerling	69	286	62	191	62	554	51	523
vmbo-bk,k,kg	geen zorgleerling	36	675	35	268	35	215	33	559
	zorgleerling	57	282	55	255	55	192	37	260
vmbo-g,gt,t,th	geen zorgleerling	21	1.699	20	1.014	20	1.144	19	1.701
	zorgleerling	49	449	46	403	46	393	26	346
havo,hv,vwo	geen zorgleerling	7	2.302	7	1.465	7	1.695	7	2.208
	zorgleerling	37	241	23	226	23	171	21	148

Met uitzondering van de leerlingen met een pro/vso-advies hebben in groep 2 in alle adviescategorieën de zorgleerlingen 21%-30% vaker vertraging opgelopen dan de niet-zorgleerlingen.

Voor de groepen 4, 6 en 8 wordt het verschil in vertraging tussen de zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen steeds kleiner. Hiervoor hebben we op dit moment geen verklaring. Het afnemende verschil tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen kan in ieder geval niet worden veroorzaakt door het moment van meting. De leerlingen die in 2004/05 in groep 2 zitten hebben nog zes jaar te gaan in het basisonderwijs voor ze de overstap maken naar het vo, met een kans om in deze periode te blijven zitten. De leerlingen in groep 8 die als zorgleerling zijn beoordeeld kunnen in voorgaande schooljaren ook vertraging hebben opgelopen. Nu dat niet het geval lijkt, zou een conclusie kunnen zijn dat zorgleerlingen vaker al zijn afgestroomd naar speciaal (basis) onderwijs, en dat de zorgleerlingen die groep 8 van het reguliere basisonderwijs hebben bereikt niet meer vertraging hebben opgelopen dan de niet-zorgleerlingen.



Figuur 2-10 Aandeel leerlingen dat vertraging heeft opgelopen in het basisonderwijs. Per adviescategorie en voor zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen. Groepen 2, 4, 6 en 8.

2.6 Wat verklaart advies van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen?

Voor deze analyse gebruiken we een meerweg-variantieanalyse. In een meerweg-variantieanalyse worden groepsgemiddelden met elkaar vergeleken. Ter verklaring van verschillen tussen groepsgemiddelde kunnen meerdere factoren in de analyse worden opgenomen, waarbij de hoofdeffecten voor elkaar en op de interactie-effecten worden gecontroleerd.

We zijn nagegaan in hoeverre zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen verschillen naar de hoogte van het advies en welke factoren dit (het meest) verklaren. De vijf adviescategorieën hebben hiervoor een numerieke waarde gekregen van 1 tot 5. Als verklarende variabelen zijn in deze analyse meegenomen sociaal-etnische herkomst, geslacht, cognitieve capaciteiten en vertraging. Deze analyse is alleen uitgevoerd voor de leerlingen van de groepen 4, 6 en 8, omdat alleen van deze leerlingen de cognitieve capaciteiten zijn gemeten.

Tabel 2-6 Analyseresultaten voor advieshoogte. Leerlingen groep 4, 6 en 8

Kenmerk	df	F	sign
Zorgleerling	(1, 13302)	1806,353	0,000
Sociaal-etnische herkomst	(4, 13302)	301,784	0,000
Geslacht	(1,13302)	49,076	0,000
Cognitieve capaciteit	(3, 13302)	392,104	0,000
Vertraging	(1, 13302)	689,639	0,000
interacties	df	F	Sign
Zorgleerling * sociaal etnische herkomst	4	3,323	0,010
Zorgleerling * geslacht	1	9,181	0,002
Zorgleerling * cognitieve capaciteiten	2	12,558	0,000
Zorgleerling * vertraging	1	19,819	0,000
Sociaal etnische herkomst * vertraging	4	3.632	0,006

Tabel 2-7 Gemiddelde hoogte advies naar zorgleerling, cognitieve capaciteit, geslacht en vertraging. Leerlingen groep 4, 6 en 8.

Zorgleerling	nee	ja			
Gemiddeld advies	4.24	3.21			
Sociaal etnische herkomst	max lbo, tur, mar	max lbo, overig allochtoon	max lbo, autochtoon	max mbo	hbo/wo
Gemiddeld advies	3.28	3.41	3.43	3.96	4.44
Cognitieve capaciteit	1	2	3	4	
Gemiddeld advies	3.4	3.9	4.3	4.5	
Geslacht	jongen	meisje			
Gemiddeld advies	3.99	3.98			
Vertraging	nee	ja			
Gemiddeld advies	4.20	3.28			

Zorgleerlingen krijgen, zoals te verwachten en zoals eerder vermeld, gemiddeld een lager advies dan niet-zorgleerlingen, maar uit de interacties is te zien dat sommige categorieën van sociaal-etnische herkomst, geslacht, cognitieve capaciteiten en vertraging afwijken van het overall patroon:

- Wat betreft cognitieve capaciteiten en sociaal-etnische herkomst is te zien dat het verschil tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen kleiner wordt naarmate het cognitieve niveau respectievelijk de sociaal-etnische herkomst hoger wordt.
- Alleen voor zorgleerlingen is er een verschil in gemiddeld advies tussen jongens en meisjes. Voor niet-zorgleerlingen krijgen jongens en meisjes gemiddeld een gelijk advies.
- Bij de vertraagde leerlingen is er een kleiner verschil in gemiddeld advies tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen dan bij niet vertraagde leerlingen.

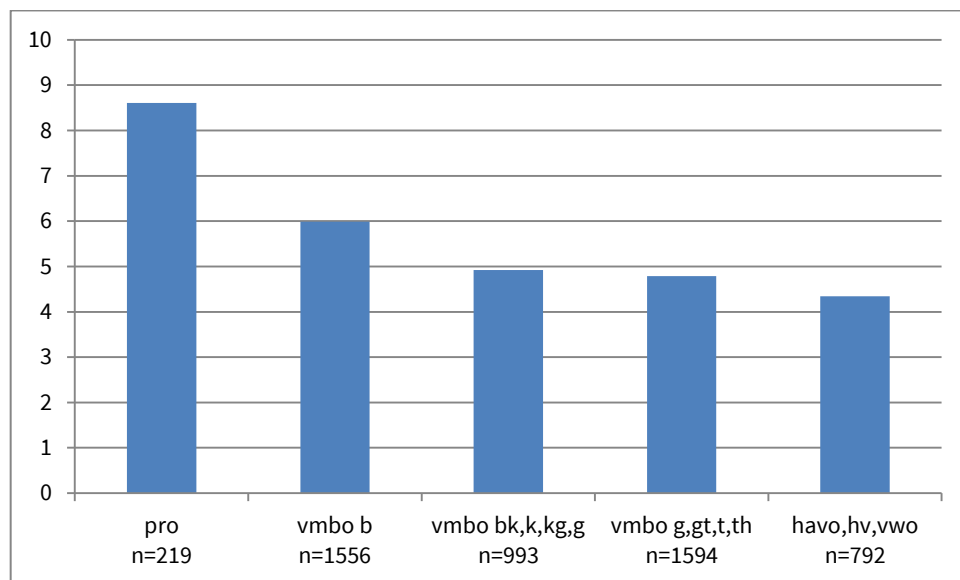
- Wat betreft sociaal-etnische herkomst en vertraging krijgen onvertraagde leerlingen uit een 'lbo allochtoon' milieu gemiddeld een relatief laag advies.

Kortom: zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen verschillen minder van elkaar in advieshoogte als de cognitieve capaciteiten van de leerlingen hoger zijn, zij hoger opgeleide ouders hebben, als het om meisjes gaat en als het om vertraagde leerlingen gaat.

2.7 Kenmerken van zorgleerlingen en advies

2.7.1 Zorgzwaarte

Zorgleerlingen kunnen erg van elkaar verschillen in aard en mate van hun specifieke onderwijsbehoeften. In het zorgprofiel van Prima is dit in kaart gebracht door bij elke zorgleerling te vragen naar het aantal problemen dat de leerling heeft en naar de aard en de ernst daarvan. Uit de combinatie van gegevens over aantal en ernst (het probleem doet zich in lichte/matige/ernstige vorm voor) is een variabele *zorgzwaarte* geconstrueerd. Hoe meer verschillende problemen en hoe ernstiger, hoe hoger de score op zorgzwaarte. De variabele kan een score krijgen tussen de 0 en 36, waarbij 0 de lichtste zorgzwaarte is en 36 de meest zware. Al deze scores komen voor in de dataset, alhoewel uitschieters naar boven zeldzamer zijn.



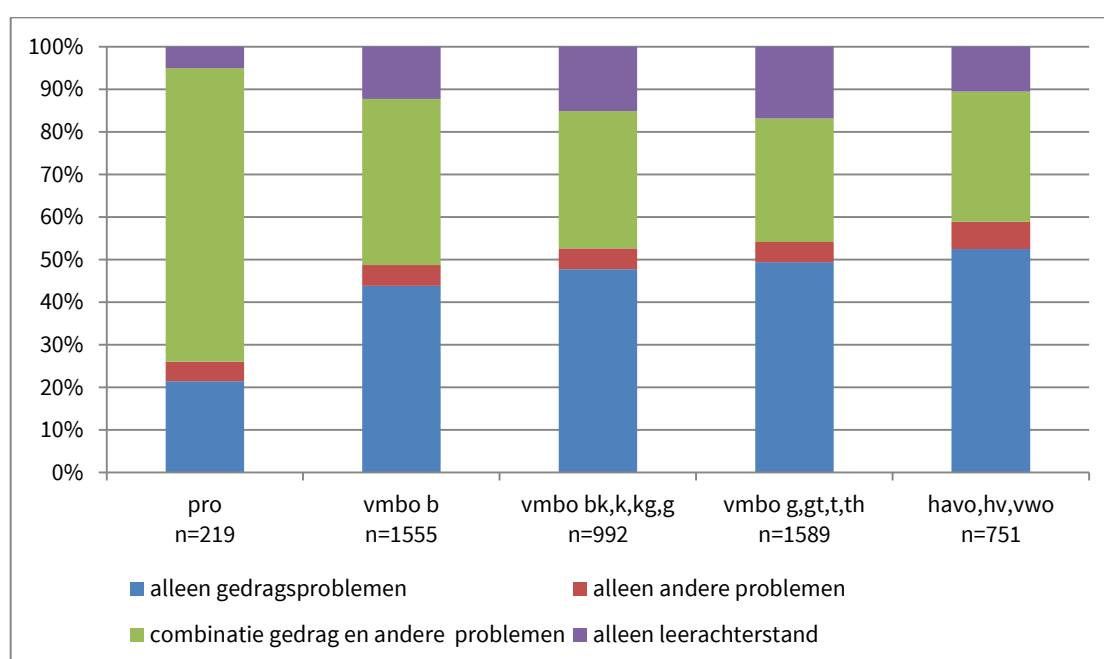
Figuur 2-11 Gemiddelde zorgzwaarte per adviescategorie. Alleen zorgleerlingen

Figuur 2-11 laat de gemiddelde zorgzwaarte zien per advies. De zorgleerlingen in het praktijkonderwijs hebben gemiddeld de grootste zorgzwaarte, gevolgd door de leerlingen met een vmbo-b advies. Voor de overige adviesgroepen zijn de onderlinge verschillen klein.

2.7.2 Type zorgleerlingen

Met het zorgprofiel kunnen leerlingen ook worden ingedeeld naar de aard van hun problematiek. Dit maakt een heel gedifferentieerd beeld mogelijk (er zijn meer dan 30 soorten problemen onderscheiden) en laat verschillende indelingen in categorieën toe. Omdat in verreweg de meeste gevallen de zorgleerlingen met meer dan één probleem geïdentificeerd worden door hun leerkracht, is het echter niet eenvoudig om hiermee een sluitende indeling te maken van groepen zorgleerlingen. Wij volgen hier een indeling van Roeleveld et al. (2013). Dit betreft een globale indeling in vier groepen zorgleerlingen:

1. gedragsproblemen, geen *andere* problemen
2. geen gedragsproblemen, wel *andere* problemen
3. zowel gedrags- als *andere* problemen
4. noch gedrags- en *andere* problemen, 'slechts' leerachterstand.



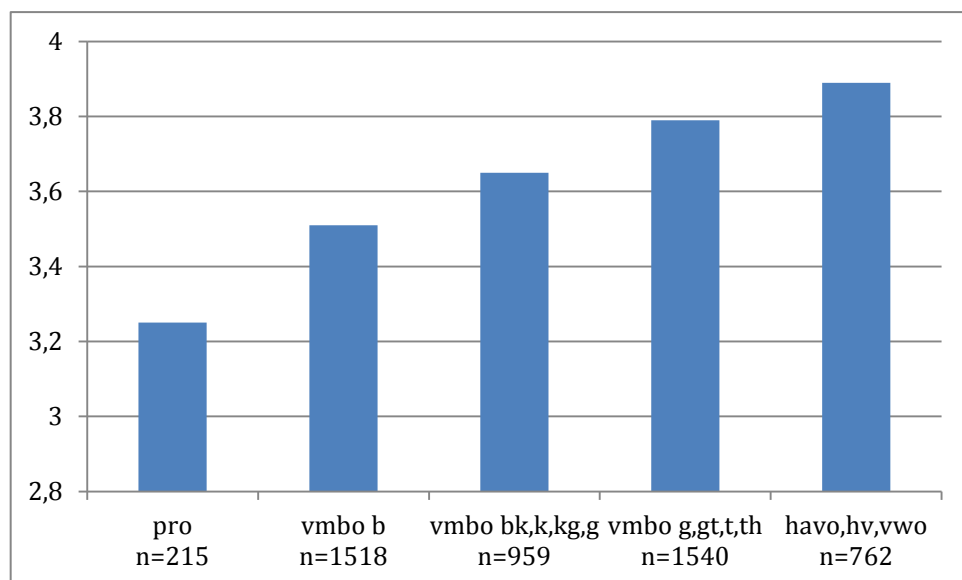
Figuur 2-12 Type zorgleerlingen, per adviescategorie. Alleen zorgleerlingen

Figuur 2-12 laat zien hoe de verdeling is over deze vier typen problemen, per advies. De zorgleerlingen met een pro-advies hebben het vaakst combinaties van problemen. In de overige adviescategorieën hebben de zorgleerlingen relatief vaak alleen gedragsproblemen. Zorgleerlingen met alleen leerachterstanden zijn meest te vinden in de adviezen van vmbo-bk tot vmbo-th. Zorgleerlingen met alleen overige problemen (bijvoorbeeld beperkingen van fysieke aard) vormen in alle adviesgroepen maar een heel klein deel van de totale groep zorgleerlingen.

2.7.3 Steun ouders

Ouderlijke steun kan mogelijk een positieve invloed hebben op de schoolloopbaan van het kind. In het zorgprofiel is zijn aan de leraren zes stellingen voorgelegd over het contact met ouders van zorgleerlingen. De stellingen gaan over de mate waarin de ouders het kind

tot steun zijn, volgens de leerkracht. De mening van de leerkracht kon worden weergegeven op een 5-puntsschaal, van 'beslist onwaar' tot 'beslist waar'. In Prima is hiervan een schaal gemaakt⁹, die loopt van 'zeer slecht' tot 'zeer goed'.



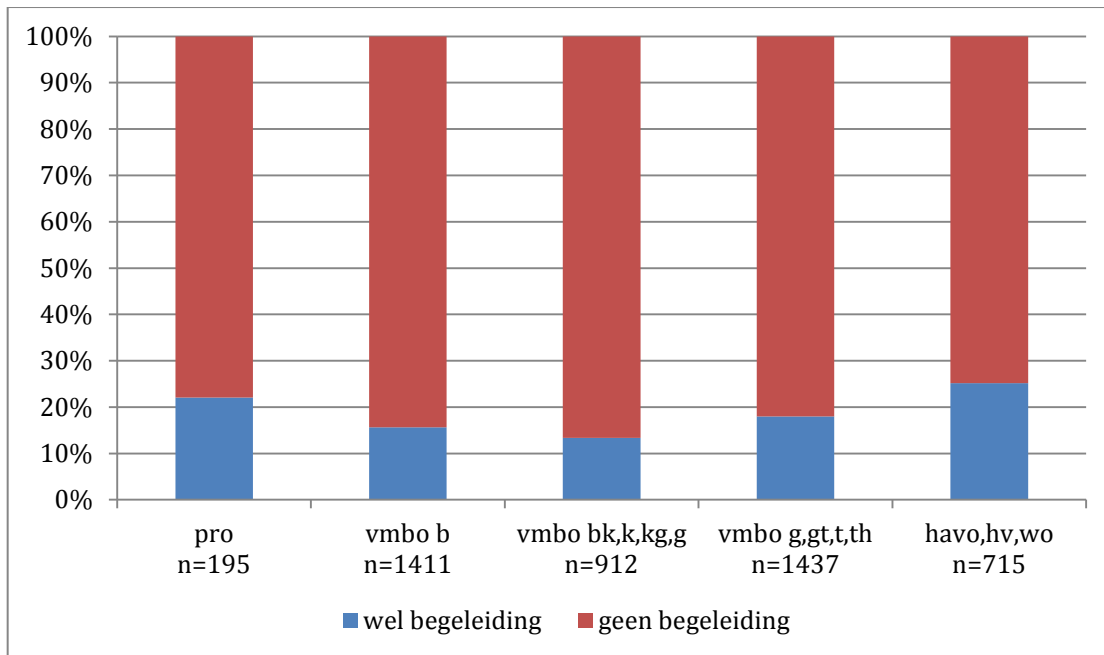
Figuur 2-13 Gemiddelde steun ouders per adviescategorie. Alleen zorgleerlingen

Figuur 2-13 laat zien wat de gemiddelde scores zijn op deze variabele, per adviesgroep. We zien dat de gemiddelde ouderlijke steun duidelijk toeneemt met de hoogte van het advies.

2.7.4 Begeleiding door externe deskundigen

In het zorgprofiel van Prima is eveneens gevraagd of zorgleerlingen worden begeleid door een externe deskundige (dat wil zeggen iemand van buiten de school). Bijvoorbeeld een logopedist of een jeugdhulpverlener. Figuur 2-14 laat zien bij hoeveel zorgleerlingen dat in 2004/05 het geval was.

⁹ Alpha = .93. Zie Smeets et al. (2007), p. 154.



Figuur 2-14 Begeleiding door externe deskundigen, per adviescategorie. Alleen zorgleerlingen

Bij het overgrote deel van de zorgleerlingen is van externe hulp geen sprake. Maar bij vergelijking tussen de adviesgroepen valt op dat de leerlingen in de hoogste en de laagste adviescategorieën relatief het vaakst begeleid worden door externe deskundigen.

2.7.5 Waarmee hangen de adviezen van de zorgleerlingen samen?

Voor de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag zijn we nagegaan welke achtergrondkenmerken en welke kenmerken uit het zorgprofiel samenhangen met de hoogte van het vo-advies.

We hebben eerst een variantieanalyse uitgevoerd met de kenmerken uit het zorgprofiel, te weten steun ouders, zorgzwaarte, type zorgleerling, begeleiding door externe deskundigen. Vervolgens hebben we een variantieanalyse uitgevoerd met de achtergrondkenmerken geslacht, sociaal-etnische herkomst en cognitieve capaciteit.

Op basis van de uitkomsten van deze twee analyses hebben we een afsluitende variantieanalyse uitgevoerd met de achtergrondvariabelen en kenmerken van het zorgprofiel die in de eerste analyses een significant effect hadden.

We rapporteren alleen de resultaten van de afsluitende variantieanalyses en we geven daarbij het gemiddeld bereikte onderwijsniveau per categorie.

Deze analyses kunnen we alleen doen voor zorgleerlingen. We analyseren per advies. Het aantal zorgleerlingen met een pro-advies, 195 leerlingen, is te klein voor multivariate analyse, we analyseren daarom alleen voor de leerlingen vanaf adviescategorie vmbo-b.

In Tabel 2-8 en Tabel 2-9 geven we de analyseresultaten weer.

Tabel 2-8 Analyseresultaten voor de hoogte van het vo-advies.

Kenmerk	df	F	sign
zorgzwaarte	(3, 2474)	13.144	0,000
type zorgleerling	(3, 2474)	6.583	0,000
begeleiding externe deskundigen	(1, 2474)	27.693	0,000
sociaal etnische herkomst	(4, 2474)	44.147	0,000
geslacht	(1, 2474)	25.441	0,000
cognitieve capaciteit	(3, 2474)	81.254	0,000
vertraging	(1, 2474)	38.019	0,000

Tabel 2-9 Gemiddelde advieshoogte naar achtergrondkenmerken en kenmerken zorgleerlingen.

zorgzwaarte	1	2	3	4	
onderwijsniveau	3,55	3,3	3,16	3,06	
type zorgleerling	alleen gedragsproblemen	alleen andere problemen	combinatie gedrag-andere	alleen leerachterstand	
onderwijsniveau	3,33	3,41	3,08	3,18	
begeleiding externe deskundigen	ja	nee			
onderwijsniveau	3,38	3,19			
sociaal etnische herkomst	max lbo, tur, mar	max lbo, overig allochtoon	max lbo, autochtoon	max mbo	hbo/wo
onderwijsniveau	2,7	2,74	2,77	3,26	3,8
cognitieve capaciteit	1	2	3	4	
onderwijsniveau	2,78	3,22	3,58	3,99	
geslacht	jongen	meisje			
onderwijsniveau	3,33	3,09			
vertraging	nee	ja			
Onderwijsniveau	3,48	2,94			

Voor de hoogte van het advies:

- Is er een negatief effect van zorgzwaarte – hoe hoger de zorgzwaarte, des te lager het advies.
- Krijgen zorgleerlingen met *alleen andere problemen* het hoogste advies, en leerlingen met een *combinatie van gedrags- en andere problemen* het laagste advies.

- Zorgleerlingen die begeleid worden door externe deskundigen krijgen een hoger advies.
- Zorgleerlingen uit de twee hoogste sociaal-etnische categorieën krijgen de hoogste adviezen, de zorgleerlingen uit de drie laagste sociaal-etnische categorieën krijgen de laagste adviezen en de gemiddelde adviezen verschillen onderling niet veel.
- Zorgleerlingen met een hogere score op cognitieve capaciteiten krijgen een hoger advies.
- Binnen de groep zorgleerlingen krijgen jongens een hoger advies.
- Vertraagde zorgleerlingen krijgen een lager advies.

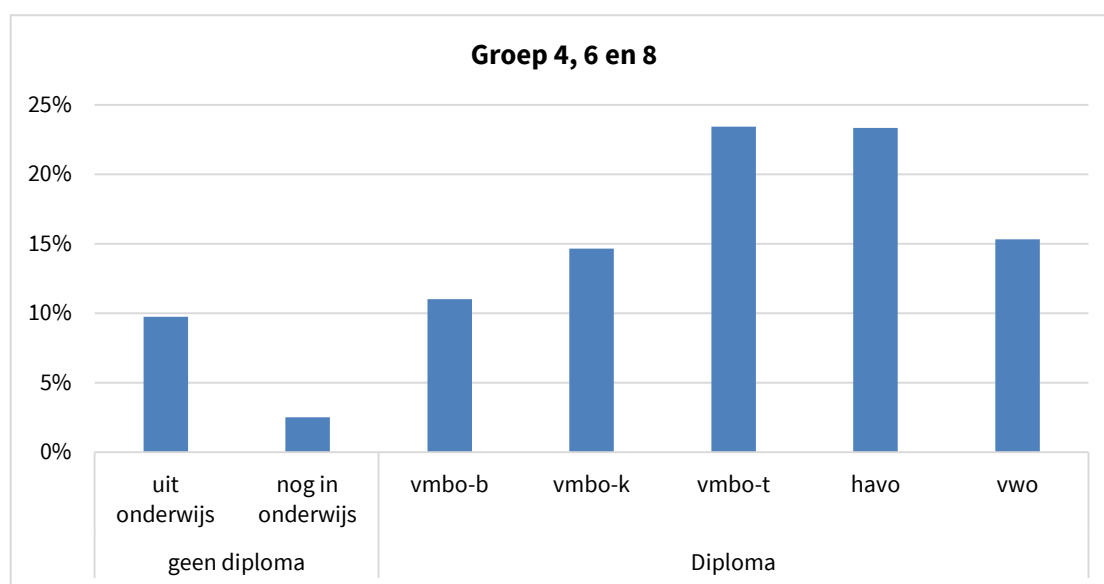
Een eerste opvallende uitkomst betreft begeleiding door een externe deskundige. Zorgleerlingen die begeleid worden door een externe deskundige hebben een grotere zorgzwaarte dan zorgleerlingen die deze begeleiding niet krijgen (gemiddelde zorgzwaarte 7.5 versus 5.0), en een hogere zorgzwaarte hangt samen met een lager advies, maar leerlingen die begeleid worden krijgen, *bij eenzelfde zorgzwaarte*, een hoger advies. Een tweede opvallende uitkomst betreft het verschil tussen jongens en meisjes. In het algemeen behalen meisjes in het onderwijs betere resultaten, maar binnen de groep zorgleerlingen krijgen jongens gemiddeld een hoger vo-advies dan meisjes, ook na constanthouding van de invloed van de andere variabelen. Een derde opvallende uitkomst betreft steun ouders en vertraging. Zonder vertraging in de analyse heeft de steun van de ouders een positief effect op de hoogte van het advies. Maar met vertraging in de analyse is het effect van steun ouders niet significant, en vertraging wel. Blijkbaar werkt steun ouders *via* de vertraging, dat wil zeggen, zorgleerlingen die minder steun van de ouders ontvangen lopen eerder vertraging op in het basisonderwijs, en krijgen vervolgens een lager advies.

3. De loopbanen in het voortgezet onderwijs

Dit hoofdstuk gaat over loopbanen in het voortgezet onderwijs voor leerlingen met en leerlingen zonder extra onderwijsbehoeften. Hierbij wordt gekeken naar het onderwijsniveau dat de leerlingen bereiken in het voortgezet onderwijs. Er worden alleen resultaten gegeven van het totaal van de leerlingen van groep 4, 6 en 8.

3.1 Bereikt eindniveau in het voortgezet onderwijs

In Figuur 3-1 is het bereikte eindniveau in 2014/15 weergegeven in termen van behaalde diploma's, voor de leerlingen die in 2004/05 in groep 4 of hoger zaten.

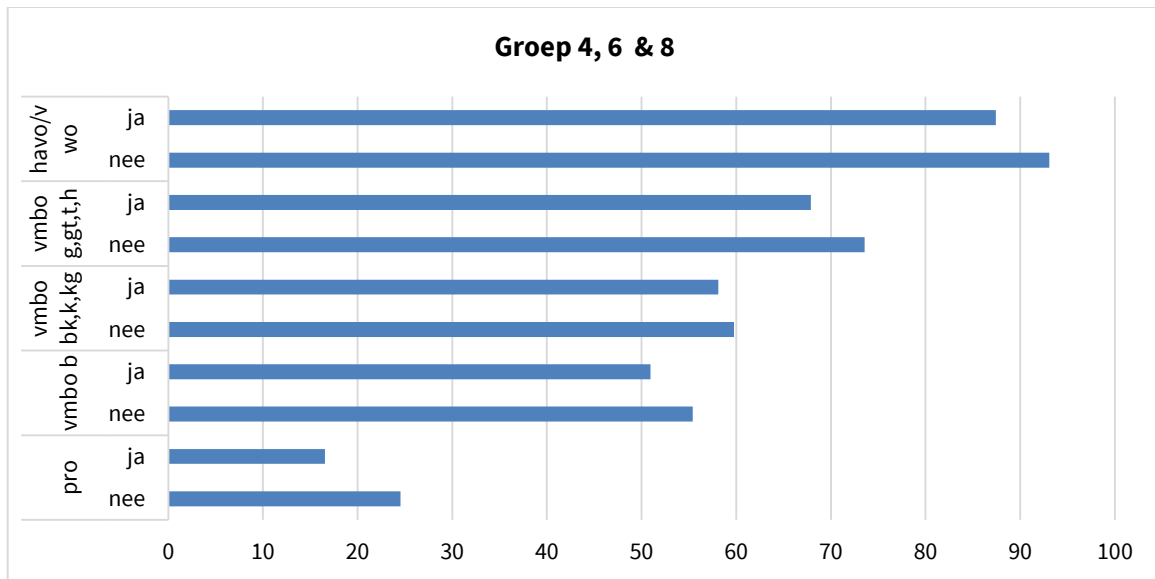


Figuur 3-1 De afsluiting van het voortgezet in 2014/15. Percentages leerlingen. Groep 4, 6 en 8

Vele leerlingen hebben al een diploma behaald, een enkeling zit nog in een van de laatste leerjaren van het vo, en een aantal heeft het onderwijs zonder diploma verlaten.

3.2 Advies en bereikt niveau

In de analyseopzet en in de bijlage is aangegeven hoe het bereikte onderwijsniveau in het voortgezet onderwijs is berekend. Het is een schaal die loopt van 5, voor leerlingen die starten in het praktijkonderwijs, tot 110, voor de leerlingen die een vwo diploma behalen. Het advies dat in groep 8 aan een leerling wordt gegeven is over het algemeen een goede indicator voor het niveau dat uiteindelijk in het voortgezet onderwijs behaald zal worden. In Figuur 3-2 is voor de groep 4, 6 en 8 leerlingen het gemiddeld bereikt onderwijsniveau in het voortgezet onderwijs in 2014/15 weergegeven, opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling.



Figuur 3-2 Gemiddeld bereikt onderwijsniveau van de leerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling.

Niet-zorgleerlingen bereiken gemiddeld genomen een hoger onderwijsniveau dan zorgleerlingen met hetzelfde advies. Behalve voor de leerlingen met een advies praktijkonderwijs is dit verschil significant, voor alle adviescategorieën.

In de volgende paragraaf gaan we voor cognitieve capaciteit, sociaal-etnische herkomst, geslacht, vertraging in vo en verwijzing naar speciaal onderwijs na in hoeverre er nog andere kenmerken zijn die invloed hebben op het bereikte niveau in het voortgezet onderwijs en of zich hierbij verschillen voordoen tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen. De laagste adviescategorie, praktijkonderwijs, laten we buiten beschouwing omdat de aantallen leerlingen te klein zijn.

3.3 Verschillen tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen

Tabel 3-1 Uitkomsten van variantieanalyses met bereikt onderwijsniveau en wel of niet-zorgleerling en de factoren cognitieve capaciteit, sociaal-etnische herkomst, geslacht, vertraging en verwijzing naar speciaal onderwijs.

Factor: Cognitieve Capaciteit (CC)

Advies	zorglIn	CC	interactie	toelichting:
vmbo-b	*	*	-	
vmbo-bk,k,kg,	*	*	-	
vmbo-g,gt,t,th	*	*	-	
havo,hv,vwo	*	*	-	

Factor: Sociaal-etnische herkomst (SEH)

Advies	zorglIn	SEH	interactie	toelichting:
vmbo-b	*	*	-	
vmbo-bk,k,kg,	*	*	-	
vmbo-g,gt,t,th	*	*	*	zorgleerlingen uit sociaal-etnische herkomstgroep 'lbo opleiding, allochtoon': relatief laag onderwijsniveau
havo,hv,vwo	*	*	*	niet-zorgleerlingen uit sociaal-etnische herkomstgroep 'lbo opleiding, allochtoon': relatief hoog onderwijsniveau

Factor: Geslacht

Advies	zorglIn	geslacht	interactie	toelichting:
vmbo-b	*	*	-	
vmbo-bk,k,kg,	*	*	-	
vmbo-g,gt,t,th	*	*	-	
havo,hv,vwo	*	*	-	

Factor: Vertraging in voortgezet onderwijs

Advies	zorglIn	vertraging	interactie	toelichting:
vmbo-b	*	-	-	
vmbo-bk,k,kg,	*	-	-	
vmbo-g,gt,t,th	*	*	-	vertraagde leerlingen behalen hoger onderwijsniveau
havo,hv,vwo	*	*	-	vertraagde leerlingen behalen lager onderwijsniveau

Factor: Verwijzing naar speciaal (basis)onderwijs

Advies	zorglIn	sbo en (v)so	interactie	toelichting:
vmbo-b	*	*	-	
vmbo-bk,k,kg,	*	*	-	
vmbo-g,gt,t,th	*	*	-	
havo,hv,vwo	*	*	*	zorgleerlingen in speciaal (basis)onderwijs bereiken hoger onderwijsniveau dan niet-zorgleerlingen

*: significant -: niet-significant

Deze uitkomsten vatten we als volgt samen:

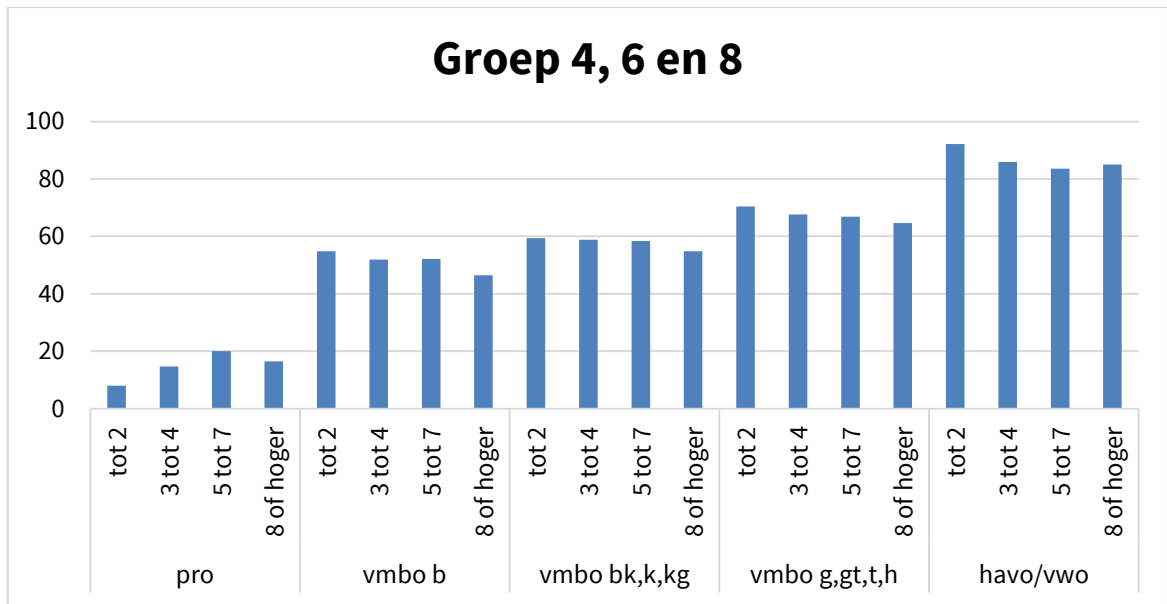
- In alle adviescategorieën behalen niet-zorgleerlingen een hoger onderwijsniveau dan wel-zorgleerlingen. Naast dit verschil hebben alle onderzochte factoren, cognitieve capaciteit, sociaal-etnische herkomst, geslacht, vertraging vo, verwijzing speciaal onderwijs, additioneel een effect op het bereikte onderwijsniveau. Dat wil zeggen, dat deze effecten zich in gelijke mate voordoen bij zowel zorgleerlingen als niet-zorgleerlingen.
- In alle adviescategorieën worden hogere onderwijsniveaus bereikt door leerlingen met een hogere score op cognitieve capaciteit. Ook leerlingen uit de hogere sociaal-etnische herkomstgroepen behalen hogere onderwijsniveaus, meisjes behalen hogere onderwijsniveaus dan jongens.
- Dat vertraagde leerlingen met een advies vmbo-g,gt,t,th een relatief hoog onderwijsniveau bereiken wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat uit deze groep relatief veel leerlingen diploma's stapelen, van vmbo-t naar havo, en van havo naar vwo. Stapelen gaat, in termen van leerjaren, gepaard met een verlies van een jaar.
- Leerlingen die naar het speciaal onderwijs zijn gegaan behalen gemiddeld een lager onderwijsniveau. De gevonden interactie is weliswaar significant, maar betreft een klein aantal leerlingen, 60.

3.4 Zorgleerlingen

Net als voor de hoogte van het advies in groep 8 (zie vorige hoofdstuk) gaan we voor bereikt onderwijsniveau in het vo na of er bij zorgleerlingen een relatie is met 'zorgzwaarte', 'type zorgleerling', 'steun ouders' en 'hulp van externe deskundigen'. Deze worden in deze paragraaf behandeld. In alle gevallen gaat het alleen om zorgleerlingen.

3.4.1 Zorgzwaarte

In Tabel 3-3 is het bereikte onderwijsniveau naar zorgzwaarte weergegeven, opgedeeld naar het advies in het totaal van groep 4, 6 en 8. Voor deze analyse hebben we een verdere opdeling gemaakt in vier categorieën zorgzwaarte. Hierbij bestaat iedere categorie uit ongeveer een kwart van de zorgleerlingen. Voor de uitleg over het concept zorgzwaarte verwijzen we naar het vorige hoofdstuk.

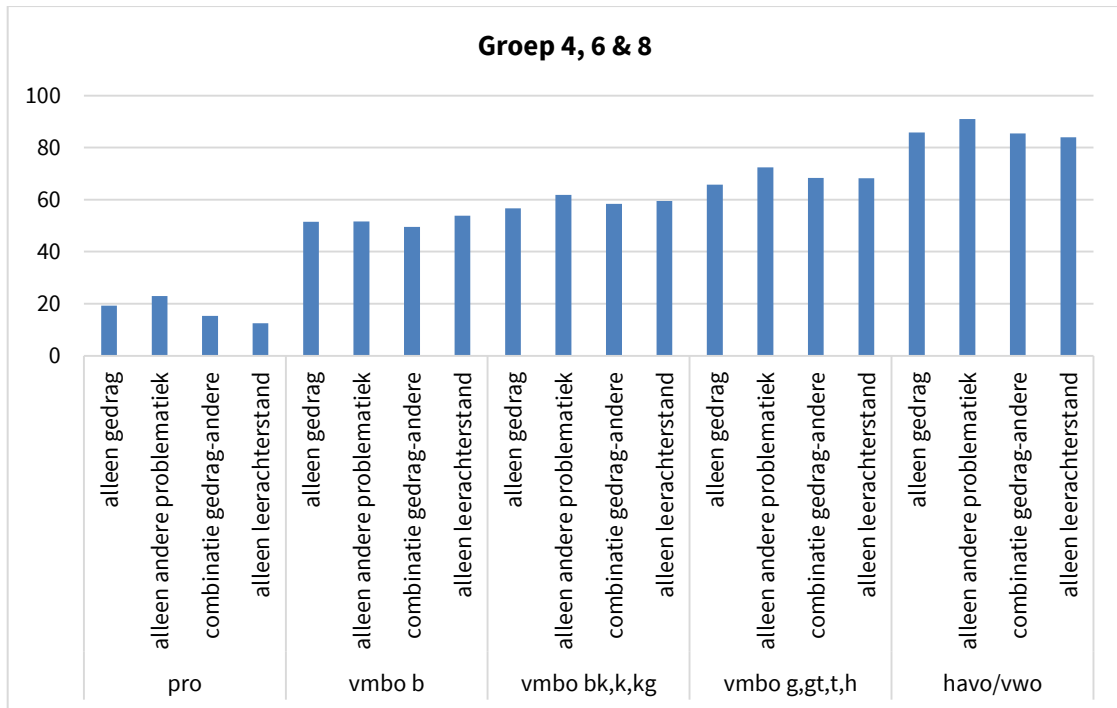


Figuur 3-3 Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar advies en opgesplitst naar zorgwaarte.

Zorgwaarte heeft een negatief effect op de vo loopbaan. Binnen elk advies behalen zorgleerlingen met een geringe zorgwaarte hogere onderwijsniveaus dan zorgleerlingen met een hogere zorgwaarte. Alleen voor de leerlingen met een pro advies is dit verband er niet.

3.4.2 Type zorgleerling

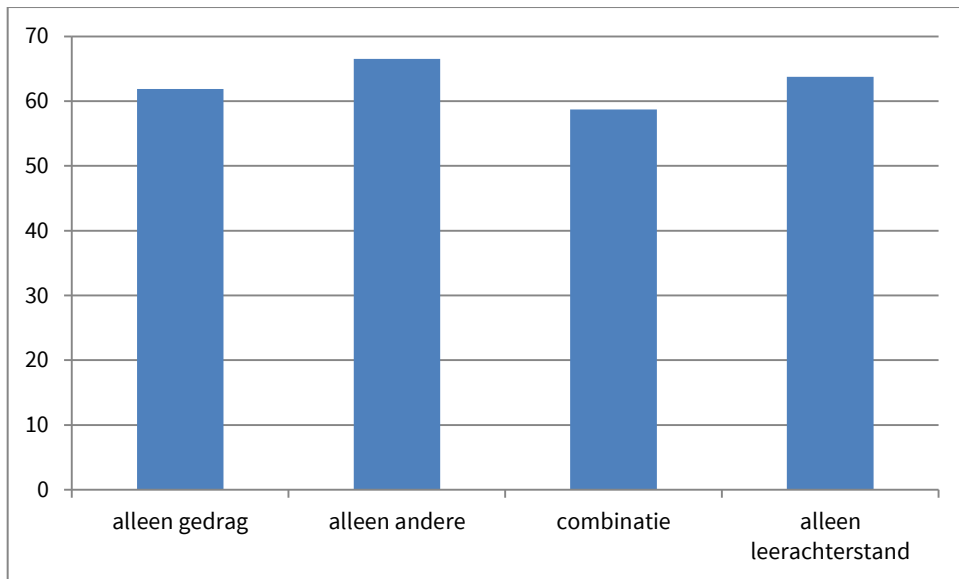
In Figuur 3-4 is het bereikte onderwijs weergegeven van typen zorgleerlingen, per advies categorie. Voor de uitleg over de typen verwijzen we naar het vorige hoofdstuk.



Figuur 3-4 Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar advies en type zorgleerling.

Behalve voor de zorgleerlingen met een pro-advies zijn de verschillen in bereikt onderwijsniveau tussen de typen zorgleerlingen significant. De patronen in de adviescategorieën zijn echter niet helemaal hetzelfde, en zijn lastig te duiden. Alleen met een vmbo-b advies behalen zorgleerlingen met alleen leerachterstand gemiddelde het hoogste onderwijsniveau, in de hoogste adviescategorie behalen deze leerlingen gemiddeld het laagste onderwijsniveau. In de adviescategorieën vanaf vmbo-bk behalen leerlingen met alleen andere problematiek gemiddeld het hoogste onderwijsniveau.

Als we alle adviescategorieën samen nemen, ontstaat voor type zorgleerling het volgende beeld.

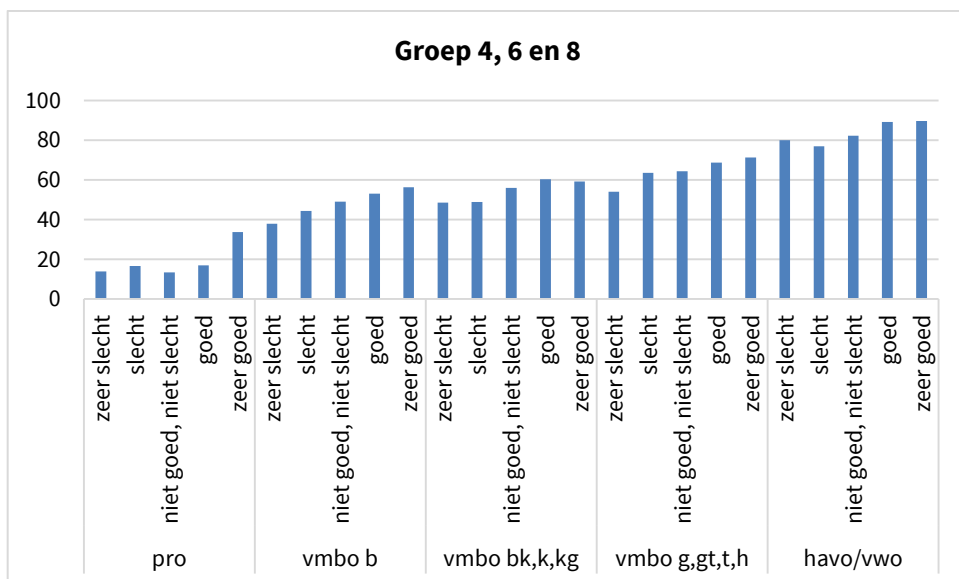


Figuur 3-5 Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar type zorgleerling

Dit figuur laat zien dat overall leerlingen met gedragsproblemen, en vooral leerlingen met gedrags- en andere problemen, een lager onderwijsniveau behalen dan leerlingen met overige problemen of alleen leerachterstanden.

3.4.3 Steun ouders

In Figuur 3-6 wordt voor de zorgleerlingen de relatie tussen steun ouders en het bereikte onderwijsniveau weergegeven, per adviescategorie. Voor uitleg over de variabele steun ouders zie het vorige hoofdstuk.



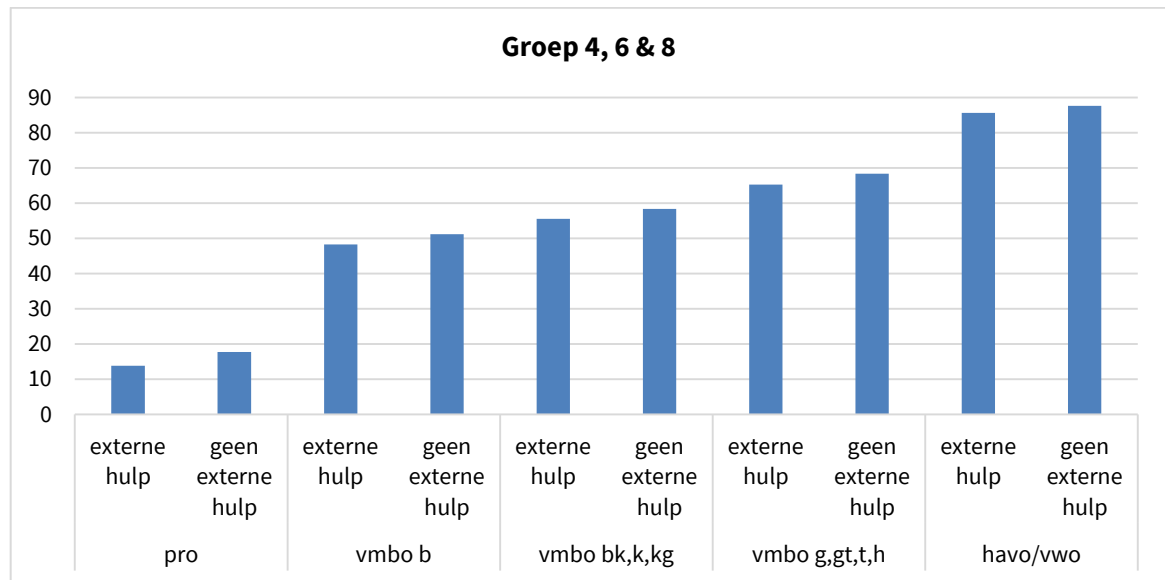
Figuur 3-6 Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar advies en opgesplitst naar ouderlijke steun.

Naarmate ouders meer steun geven, wordt het uiteindelijk bereikte onderwijsniveau hoger. We zien bij alle adviescategorieën, behalve pro, dat zorgleerlingen gemiddeld een significant hoger onderwijsniveau behalen naarmate zij meer steun krijgen van hun ouders.

3.4.4 Begeleiding door externe deskundigen

In deze paragraaf gaan we na hoe de steun door een externe deskundige samenhangt met de loopbaan in het vo.

In Figuur 3-7 is het bereikte onderwijsniveau opgedeeld naar vo-advies en naar wel of niet-zorgleerling.



Figuur 3-7 Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar advies en opgesplitst naar het wel of niet ontvangen van steun door een externe deskundige.

De verschillen in bereikt onderwijsniveau tussen zorgleerlingen met en zorgleerlingen zonder externe ondersteuning zijn klein. We vinden een significant verschil tussen leerlingen met en zonder externe ondersteuning met een vmbo-b of vmbo-g,gt,t,th advies. Zorgleerlingen zonder externe begeleiding behalen in deze adviescategorieën een hoger onderwijsniveau dan leerlingen met externe begeleiding. Een verklaring voor deze bevinding is dat de externe deskundigen worden juist zorgleerlingen begeleid met de grootste zorgzwaarte, en deze leerlingen behalen gemiddeld een lager niveau in het voortgezet onderwijs.

3.5 Multivariate analyse vo-loopbaan zorgleerlingen

Voor de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag zijn we nagegaan welke achtergrondkenmerken en welke kenmerken uit het zorgprofiel samenhangen met het bereikte onderwijsniveau in het voortgezet onderwijs.

We hebben eerst een variantieanalyse uitgevoerd met de kenmerken uit het zorgprofiel, steun ouders, zorgzwaarte, type zorgleerling, begeleiding door externe deskundigen. Vervolgens hebben we een regressieanalyse uitgevoerd met de achtergrondkenmerken geslacht, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit en de afhankelijke variabele het bereikte onderwijsniveau.

Op basis van de uitkomsten van deze twee analyses hebben we een afsluitende variantieanalyse uitgevoerd met de achtergrondvariabelen en kenmerken van het zorgprofiel, die in de eerste analyses een significant effect hadden. De invloed van een variabele wordt hiermee gecontroleerd voor de andere variabelen in de analyse.

We rapporteren alleen de resultaten van de afsluitende variantieanalyses, en we geven daarbij het gemiddeld bereikte onderwijsniveau per categorie.

Deze analyses kunnen we alleen doen voor zorgleerlingen. We analyseren per advies, en alleen voor de leerlingen vanaf adviescategorie vmbo-b.

3.5.1 Advies vmbo-b

In Tabel 3-2 geven we de analyseresultaten weer.

Tabel 3-2 Analyseresultaten voor het bereikte onderwijsniveau van zorgleerlingen met een advies vmbo-b.

kenmerk	df	F	sign
steun ouders	(4,1074)	6,369	0,000
sociaal-etnische herkomst	(4,1074)	13,572	0,000
cognitieve capaciteit	(3,1074)	14,255	0,000
geslacht	(1,1074)	5,711	0,017

Tabel 3-3 Gemiddeld bereikt onderwijsniveau naar steun ouders, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit en geslacht. Zorgleerlingen met advies vmbo-b.

steun ouders	zeer slecht	slecht	niet slecht, niet goed	goed	zeer goed
onderwijsniveau	38	44	49	53	56
sociaal-etnische herkomst	max lbo, tur, mar	max lbo, overig allochtoon	max lbo, autochtoon	max mbo	hbo/wo
onderwijsniveau	45	48	48	53	58
cognitieve capaciteit	1	2	3	4	
onderwijsniveau	49	53	57	56	
geslacht	jongen	meisje			
onderwijsniveau	50	52			

Voor de leerlingen met advies vmbo-b is er een positief effect van steun ouders, hoe meer steun, hoe hoger het bereikte onderwijsniveau. Er is een positief effect van sociaal-etnische herkomst, waarbij de leerlingen van met name de twee hoogste sociaal-etnische categorieën hogere onderwijsniveaus bereiken. Er is een positief effect van cognitieve capaciteit, waarbij het effect bij de hogere niveaus afvlakt. Meisjes behalen een hoger niveau dan jongens.

3.5.2 Advies vmbo-bk,g,gt

In Tabel 3-4 geven we de analyseresultaten weer.

Tabel 3-4 Analyseresultaten voor het bereikte onderwijsniveau van zorgleerlingen met een advies vmbo-bk,g,gt.

kenmerk	df	F	sign
steun ouders	(4, 608)	7,703	0,000
sociaal-etnische herkomst	(4, 608)	6,831	0,000
cognitieve capaciteit	(3, 608)	3,935	0,008
geslacht	(1, 608)	4,519	0,034

Tabel 3-5 Gemiddeld bereikt onderwijsniveau naar steun ouders, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit en geslacht. Zorgleerlingen met advies vmbo-bk,k,kg.

steun ouders	zeer slecht	slecht	niet slecht, niet goed	goed	zeer goed
onderwijsniveau	49	49	56	60	59
sociaal-etnische herkomst	max lbo, tur, mar	max lbo, overig allochtoon	max lbo, autochtoon	max mbo	hbo/wo
onderwijsniveau	54	56	54	59	62
cognitieve capaciteit	1	2	3	4	
onderwijsniveau	56	59	60	61	
geslacht	jongen	meisje			
onderwijsniveau	57	59			

Voor de leerlingen met advies vmbo-bk,k,kg is er een positief effect van steun ouders, hoe meer steun, hoe hoger het bereikte onderwijsniveau, al is er bij de hoogste categorieën geen verschil meer. Er is een positief effect van sociaal-etnische herkomst, met als negatieve uitschieter max lbo, autochtoon. Er is een positief effect van cognitieve capaciteit, maar alleen leerlingen met het laagste niveau behalen een lager niveau dan de overige leerlingen. Meisjes behalen een hoger niveau dan jongens.

3.5.3 Advies vmbo-g,gt,t,th

In Tabel 3-6 geven we de analyseresultaten weer.

Tabel 3-6 Analyseresultaten voor het bereikte onderwijsniveau van zorgleerlingen met een advies vmbo-g,gt,t,th.

kenmerk	df	F	sign
steun ouders	(4, 773)	2,180	0,070
zorgzwaarte	(3, 773)	3,388	0,018
type zorgleerling	(3, 773)	4,912	0,002
begeleiding externe deskundigen	(1, 773)	4,848	0,028
sociaal-etnische herkomst	(4, 773)	10,271	0,000
cognitieve capaciteit	(3, 773)	6,639	0,001
geslacht	(1, 773)	4,499	0,031

Tabel 3-7 Gemiddeld bereikt onderwijsniveau naar steun ouders, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit en geslacht. Zorgleerlingen advies vmbo-g,gt,t,th.

steun ouders	zeer slecht	slecht	niet slecht, niet goed	goed	zeer goed
onderwijsniveau	54	63	64	69	71
zorgzwaarte	1	2	3	4	
onderwijsniveau	70	68	67	67	
type zorgleerling	alleen gedragsproblemen	alleen andere problemen	combinatie gedrag-andere	alleen leerachterstand	
onderwijsniveau	66	72	68	68	
begeleiding ex- terne deskundi- gen	Ja	nee			
onderwijsniveau	65	68			
sociaal-etnische herkomst	max lbo, tur, mar	max lbo, overig alloch- toon	max lbo, autochtoon	max mbo	hbo/wo
onderwijsniveau	60	56	65	68	71
cognitieve capa- citeit	1	2	3	4	
onderwijsniveau	65	69	69	71	
geslacht	Jongen	meisje			
onderwijsniveau	67	69			

Voor de leerlingen met advies vmbo-g,gt,t,th is er een positief effect van steun ouders, hoe meer steun, hoe hoger het bereikte onderwijsniveau. Er is een negatief effect van zorgzwaarte, hoe groter de problematiek, des te lager het bereikte onderwijsniveau. Ook leerlingen die begeleid worden door externe deskundigen behalen lagere resultaten. Dit effect bestaat naast zorgzwaarte, dus dit betreft leerlingen met een extra problematiek. Er is een positief effect van sociaal-etnische herkomst, met als negatieve uitschieter 'max lbo, overig allochtoon'. Er is een positief effect van cognitieve capaciteit, maar alleen leerlingen met het laagste niveau behalen een lager niveau dan de overige leerlingen. Meisjes behalen een hoger niveau dan jongens.

3.5.4 Advies havo, hv, vwo

In Tabel 3-8 en Tabel 3-9 geven we de analyseresultaten weer.

Tabel 3-8 Analyseresultaten voor het bereikte onderwijsniveau van zorgleerlingen met een advies vmbo-havo,hv,vwo.

kenmerk	df	F	sign
steunouders	(4, 439)	2,922	0,021
zorgzwaarte	(3, 439)	4,418	0,004
sociaal-etnische herkomst	(4, 439)	9,014	0,000
geslacht	(1, 439)	9,124	0,003

Tabel 3-9 Gemiddeld bereikt onderwijsniveau naar steun ouders, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit en geslacht. Zorgleerlingen met advies havo,hv,vwo.

steun ouders	zeer slecht	slecht	niet slecht, niet goed	goed	zeer goed
onderwijsniveau	(n=2)	77	82	89	90
zorgzwaarte					
	1	2	3	4	
onderwijsniveau	92	86	84	82	
sociaal-etnische herkomst					
	max lbo, tur, mar	max lbo, overig alloch- toon	max lbo, autochtoon	max mbo	hbo/wo
onderwijsniveau	80	86	83	90	97
geslacht					
	jongen	meisje			
onderwijsniveau	91	94			

Voor de leerlingen met advies havo,hv,vwo is er een positief effect van steun ouders, hoe meer steun, hoe hoger het bereikte onderwijsniveau, en tussen de twee hoogste ondersteuningscategorieën is er geen verschil. Er is een negatief effect van zorgzwaarte, hoe groter de problematiek, des te lager het bereikte onderwijsniveau. Er is een positief effect van sociaal-etnische herkomstgroep, met als positieve uitschieter max lbo, overig allochtoon. Cognitieve capaciteiten maken voor de leerlingen met een havo,hv,vwo advies geen verschil. Meisjes behalen een hoger niveau dan jongens.

3.5.5 Samenvattend

Voor alle adviescategorieën zijn er positieve effecten op bereikt onderwijsniveau van steun ouders, de hoogte van de sociaal-etnische herkomst, en geslacht, dat wil zeggen, meisjes behalen gemiddeld een hoger onderwijsniveau dan jongens. Zorgleerlingen met hogere cognitieve capaciteiten behalen in alle adviescategorieën hogere onderwijsniveaus, behalve in de hoogste adviescategorie.

Alleen in de twee hoogste adviescategorieën heeft zorgzwaarte een negatief effect op het bereikte onderwijsniveau.

Type zorgleerling en ondersteuning door externe deskundigen maken voor de zorgleerlingen nauwelijks verschil voor het bereikte onderwijsniveau.

Opmerkelijk is wat er gebeurt bij de leerlingen met een advies vmbo-g,gt,t,th. Hier spelen zowel de achtergrondkenmerken als de zorgleerling-kenmerken een rol. Kennelijk vormen de zorgleerlingen uit deze adviescategorie een zeer diverse groep leerlingen.

4. Na het voortgezet onderwijs

In dit hoofdstuk beschrijven we de loopbanen van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen na hun voortgezet onderwijs, in het onderwijs of op de arbeidsmarkt.

Tabel 4-1 Het aantal jongeren, dat in schooljaar 2014/15 nog in het voortgezet onderwijs staat ingeschreven.

groep	in 2014/15 nog in vo		totaal
	nee	ja	
	N	N	
2	335	6.954	7.289
4	4.997	2.203	7.200
6	6.532	116	6.648
8	6.628	17	6.645
totaal	18.492	9.290	27.782

In Tabel 4-1 is te zien dat er van de 27.000 leerlingen in het analysebestand ruim 18.000 niet meer in het voortgezet onderwijs zitten. Naarmate leerlingen in 2004/05 in een hogere groep zaten, zijn zij anno 2014/15 ook vaker uitgestroomd uit het voortgezet onderwijs.

4.1 Sociaal-economische categorie

We maken in dit hoofdstuk gebruik van de indeling die het CBS hanteert naar sociaal-economische categorie. Op 31 december van elk jaar stelt het CBS vast wat in het betreffende jaar de belangrijkste inkomstenbron is geweest van de inwoners van Nederland. Daarbij wordt een 14-deling gehanteerd, die voor dit onderzoek is omgezet naar een vijf-deling:

Sociaal-economische categorie	
14 categorieën, onderscheiden door het CBS	vijf-deling
werknemer particulier bedrijf	loondienst
ambtenaar	
directeur-grootaandeelhouder	zelfstandig
zelfstandige	
overig actief	
ontvanger werkloosheidsuitkering	uitkering
bijstandsontvanger	
ontvanger van overige sociale voorziening	
arbeidsongeschikte	
pensioenontvanger tot 65 jaar	
pensioenontvanger 65 jaar e.o.	student
student	
overig niet actief	
zonder inkomen	geen inkomen

Personen met een studiebeurs worden als student aangemerkt, ook al hebben zij een andere bron met een hoger bedrag aan inkomsten. Voor deze studie zijn ook de onderwijsbestanden beschikbaar met de studenten die aan het begin van het studiejaar staan ingeschreven bij onder andere het mbo en het ho. Er is een groot aantal jongeren dat staat ingeschreven in het mbo, maar toch als sociaal-economische categorie loondienst heeft. In de volgende tabel wordt voor de jongeren die in het schooljaar 2014/15 staan ingeschreven in het mbo of het ho weergegeven hoe zij zijn ingedeeld naar sociaal-economische categorie.

Tabel 4-2 Aantallen jongeren die in het schooljaar 2014/15 staan ingeschreven in het mbo of het ho, en hoe zij in het kalenderjaar 2014 zijn ingedeeld naar sociaal-economische categorie.

	mbo-1		mbo-2		mbo-3		mbo-4		hbo-wo	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
loondienst	53	40	836	55	919	50	1.411	37	121	2
zelfstandig	0	0	6	0	6	0	14	0	54	1
uitkering	9	7	11	1	14	1	12	0	4	0
student	45	34	545	36	804	44	2.134	56	6.003	97
geen inkomen	26	20	117	8	76	4	249	7	18	0
onbekend	0	0	6	0	5	0	8	0	16	0
totaal (100%)	133		1.521		1.824		3.828		6.216	

Van de studenten in het mbo in de niveaus 2 en 3 is 50%-55% in loondienst en 40%-36% heeft een studiebeurs. In het mbo-1 valt op dat er een grote groep studenten is die zonder inkomen is en toch onderwijs volgt. Voor deze studie gaan we hier niet verder op in. In deze studie wordt iedereen die in het mbo of ho staat ingeschreven beschouwd als student, ongeacht of iemand een studiebeurs ontvangt, en ongeacht iemands inkomen. Voor

zover jongeren niet bij het mbo of ho staan ingeschreven, wordt de CBS-indeling in sociaal-economische categorie gevolgd.

4.2 Groep 8 na tien jaar

In welke maatschappelijke positie de jongeren zich in 2014/15 bevinden wordt beïnvloed door hoe lang het geleden is dat zij hun vo hebben afgerond.

Voor dit deel van de analyse beperken we ons tot de leerlingen die in 2004/05 in groep 8 zaten, die in 2014/15 gemiddeld 22 jaar oud zijn, en van wie de nominale studieduur in het vo eindigde tussen de schooljaren 2008/09 en 2010/11. In 2014/15 hebben de jongeren het vo vier à zes jaar achter zich, als ze niet vertraagd zijn.

In deze paragraaf gaan we na waar, in welke sociaal-economische categorie, de jongeren zich bevinden in 2014/15. In de vorige hoofdstukken hebben we als *matchings*-variabele voor zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen de adviezen gebruikt. Het advies is ontvangen bij de overstap van de leerlingen van po naar vo. Voor de vervolgstappen na het voortgezet onderwijs matchen we op het bereikte niveau waarop het vo is afgesloten, om zo goed mogelijk na te gaan wat op dat moment de verschillen zijn tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen.

4.3 Post-vo naar behaald eindniveau in voortgezet onderwijs

In de volgende twee tabellen geven we het eindniveau weer waarop de leerlingen het vo hebben afgesloten (Tabel 4-3) en hun sociaal-economische categorie in 2014/15 (Tabel 4-4).

Tabel 4-3 Het eindniveau waarop de leerlingen het vo hebben afgesloten, anno 2014/15. Groep 8 van schooljaar 2004/05.

	N	%
geen diploma	675	10,2
diploma vmbo-b	739	11,1
diploma vmbo-k	1.058	16,0
diploma vmbo-g	188	2,8
diploma vmbo-t	1.270	19,2
diploma havo	1.570	23,7
diploma vwo	1.128	17,0
totaal	6.628	100,0

10% van de leerlingen verlaat het vo zonder diploma.

Tabel 4-4 De sociaal-economische categorie in 2014/15. Groep 8 van schooljaar 2004/05.

	N	%
loondienst	1.616	24,4
zelfstandig	134	2,0
uitkering	218	3,3
student	4.437	66,9

geen inkomen	107	1,6
onbekend	116	1,8
totaal	6.628	100,0

In 2014/15, als de jongeren gemiddeld 22 jaar zijn, is 67% nog aan het studeren en heeft 24% een baan. De overige categorieën laten lage percentages zien.

In de Tabel 4-5 geven we, per eindniveau vo, voor zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen weer tot welke sociaal-economische categorie zij in 2014/15 behoren.

Tabel 4-5 Sociaal-economische categorie, van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen per eindniveau vo, vanaf diploma vmbo-b. Significantie verschil tussen wel-niet zorgleerlingen. Groep 8.

	zorg- leerling	loondienst		zelfstandig		uitkering		student		geen inkomen		onbekend		totaal (100%) N	Sign.
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
diploma vmbo-b	nee	145	42,2	17	4,9	16	4,7	145	42,2	8	2,3	13	3,8	344	ns
	ja	185	46,8	14	3,5	28	7,1	152	38,5	12	3,0	4	1,0	395	
diploma vmbo-k	nee	306	44,3	26	3,8	23	3,3	312	45,2	14	2,0	9	1,3	690	ns
	ja	155	42,1	18	4,9	12	3,3	172	46,7	7	1,9	4	1,1	368	
diploma vmbo-g	nee	67	45,0	3	2,0	2	1,3	71	47,7	2	1,3	4	2,7	149	ns
	ja	15	38,5	1	2,6	1	2,6	22	56,4	0	0,0	0	0,0	39	
diploma vmbo-t	nee	339	32,2	29	2,8	13	1,2	647	61,4	14	1,3	12	1,1	1054	ns
	ja	68	31,5	6	2,8	5	2,3	136	63,0	1	0,5	0	0,0	216	
diploma havo	nee	100	7,0	8	0,6	7	0,5	1300	90,6	10	0,7	10	0,7	1435	ns
	ja	7	5,2	2	1,5	0	0,0	126	93,3	0	0,0	0	0,0	135	
diploma vwo	nee	26	2,4	0	0,0	2	0,2	1022	95,6	9	0,8	10	0,9	1069	ns
	ja	1	1,7	1	1,7	0	0,0	56	94,9	0	0,0	1	1,7	59	

Er zijn, zoals te verwachten was, verschillen tussen de leerlingen met verschillende eindniveaus vo. Hoe lager het diploma, hoe vaker al uit het onderwijs en dus ook hoe vaker in loondienst of een uitkering. Maar tussen de zorgleerlingen en de niet-zorgleerlingen zijn de verschillen niet significant. Het maakt dus voor de post-vo positie niet meer uit of een leerling een zorgleerling was of niet.

Voor de jongeren die geen diploma vo hebben behaald kan de sociaal-economische categorie van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen niet op dezelfde manier worden vergeleken als bij de wel gediplomeerden. Deze groep jongeren is heterogeen samengesteld, dat wil zeggen het zijn leerlingen die op vele niveaus het vo zijn ingestroomd en die op verschillende niveaus het vo hebben verlaten. Deze jongeren groeperen we daarom nog met het advies uit de basisschool.

Van de jongeren die geen diploma hebben behaald in het vo geven we in Tabel 4-6 de sociaal-economische categorie weer, onderverdeeld naar zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen.

Tabel 4-6 Sociaal-economische categorie, van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen per advies. Selectie: jongeren van groep 8 die geen diploma vo hebben behaald. Significantie verschil tussen wel-niet zorgleerlingen.

	zorg- leerling	loondienst		zelfstandig		uitkering		student		geen inkomen		onbekend		totaal (100%)	sign.
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
pro	nee	2	33,3	0	0,0	1	16,7	2	33,3	1	16,7	0	0,0	6	ns
	ja	23	57,5	0	0,0	6	15,0	7	17,5	1	2,5	3	7,5	40	
vmbo-b	nee	16	32,7	0	0,0	11	22,4	17	34,7	2	4,1	3	6,1	49	ns
	ja	29	30,5	0	0,0	27	28,4	30	31,6	4	4,2	5	5,3	95	
vmbo- bk,k,kg	nee	10	26,3	1	2,6	9	23,7	10	26,3	3	7,9	5	13,2	38	ns
	ja	8	38,1	1	4,8	2	9,5	4	19,0	1	4,8	5	23,8	21	
vmbo- g,gt,t,hv	nee	31	25,4	2	1,6	15	12,3	63	51,6	4	3,3	7	5,7	122	ns
	ja	10	30,3	0	0,0	5	15,2	13	39,4	3	9,1	2	6,1	33	
havo,hv,vwo	nee	43	25,6	4	2,4	12	7,1	91	54,2	7	4,2	11	6,5	168	.014
	ja	2	7,7	0	0,0	7	26,9	16	61,5	0	0,0	1	3,8	26	

Alleen voor de ongediplomeerde uitstroom die is gestart met een havo,hv,vwo advies is er tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen een verschil in sociaal-economische categorie. Niet zorgleerlingen zijn vaker in loondienst, zorgleerlingen hebben vaker een uitkering. Het betreft echter maar een kleine groep leerlingen, 26 in aantal. Nadere inspectie van de gegevens laat zien dat deze groep voornamelijk uit jongens bestaat, 23 van de 26.

4.4 Multivariate analyse post-vo zorgleerlingen

Voor de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag naar de kenmerken van de zorgleerlingen die van invloed zijn op wat men anno 2014/15 doet, in het onderwijs of op de arbeidsmarkt, doen we weer meerweg-variantieanalyses. Net als in de vorige paragrafen voeren we de analyses uit per eindniveau vo, op enkele uitzonderingen na. Het aantal jongeren dat een vo-diploma heeft behaald is klein, te klein voor een multivariate analyse. De tweede uitzondering betreft de jongeren die geen diploma hebben behaald. Zoals gezegd, het is een heterogeen samengestelde groep, naar instroom in het vo en naar uitstroom uit het vo.

Voor de afhankelijke variabelen hebben we vier dummy-variabelen gemaakt, loondienst, zelfstandig, uitkering en student. Voor elk van deze variabelen gaan we na welke achtergrondkenmerken (sociaal-etnische herkomst, cognitieve competentie, geslacht) en welke zorgkenmerken (type zorgleerling, zorgzwaarte, begeleiding door externe deskundigen) van invloed zijn op de afhankelijke variabelen.

We hebben de analyses weer uitgevoerd in meerdere stappen, net als in hoofdstuk 3. Eerst is een variantieanalyse uitgevoerd met de kenmerken uit het zorgprofiel, steun ouders, zorgzwaarte, type zorgleerling, begeleiding door externe deskundigen. Vervolgens is een variantieanalyse uitgevoerd met de achtergrondkenmerken geslacht, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit. Op basis van de uitkomsten van deze twee stappen hebben we een afsluitende variantieanalyse uitgevoerd met de achtergrondvariabelen en kenmerken van het zorgprofiel, die in de eerste analyses een significant effect hadden. De invloed van een variabele wordt hiermee gecontroleerd voor de andere variabelen in de analyse.

We rapporteren alleen de resultaten van de afsluitende variantieanalyses, en we geven daarbij het gemiddeld bereikte onderwijsniveau per categorie.

4.4.1 Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-b diploma

In Tabel 4-7 en Tabel 4-8 vatten we de uitkomsten van de analyse samen voor leerlingen met een eindniveau diploma vmbo-b.

Tabel 4-7 Analyseresultaten voor de zorgleerlingen met vo-eindniveau vmbo-b

dummy's	sociaal-economische categorie	significante verschillen tussen:	df	F	sign
loondienst		sociaal-etnische herkomst	(4,291)	9,092	0,000
		geslacht	(1,291)	7,051	0,008
		interactie: sociaal-etnische herkomst * geslacht	(4,291)	2,527	0,040
zelfstandige		geslacht	(1,291)	8,128	0,005
uitkering		-			
student		sociaal-etnische herkomst	(4,291)	6,074	0,000
		geslacht	(1,291)	10,268	0,002

Tabel 4-8 Percentage leerlingen per sociaal-economische categorie (dummy's), naar kenmerken met een significante verschil, sociaal-etnische herkomst en geslacht. Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-b.

sociaal-etnische herkomst	max lbo, tur, mar	max lbo, overig allochtoon	max lbo, autochtoon	max mbo	hbo/wo
loondienst	18%	32%	54%	53%	26%
student	55%	53%	33%	33%	61%
geslacht					
	jongen	meisje			
loondienst	53%	41%			
zelfstandige	6%	1%			
student	32%	46%			

Voor de jongeren met een vo-eindniveau vmbo-b speelt geen van de onderzochte zorgkenmerken een rol bij de sociaal-economische categorie.

Jongeren met een sociaal-etnische herkomst 'max lbo, allochtoon' en 'max mbo' zijn relatief vaak in loondienst en studeren minder vaak.

Meisjes zijn minder vaak in loondienst, minder vaak zelfstandig, maar studeren vaker.

4.4.2 Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-k diploma

In Tabel 4-9 en Tabel 4-10 vatten we de uitkomsten van de analyse samen voor leerlingen met een eindniveau diploma vmbo-k.

Tabel 4-9 Analyseresultaten voor de zorgleerlingen met vo-eindniveau vmbo-k.

dummy's sociaal-economische categorie	significante verschillen tussen:	df	F	sign
loondienst	sociaal-etnische herkomst	(4,290)	4,954	0,001
zelfstandige	-			
uitkering	-			
student	-			

Tabel 4-10 Percentage leerlingen per sociaal-economische categorie (dummy's), naar kenmerken met een significante verschil, sociaal-etnische herkomst en geslacht. Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-k.

sociaal-etnische herkomst	max lbo, tur, mar	max lbo, overig allochtoon	max lbo, autochtoon	max mbo	hbo/wo
loondienst	32%	0%	57%	41%	35%

Voor de jongeren met een vo-eindniveau vmbo-k speelt geen van de onderzochte zorgkenmerken een rol bij de sociaal-economische categorie.

Evenals bij jongeren met een vo-eindniveau vmbo-b vinden we nu ook voor jongeren met een eindniveau vmbo-k dat jongeren met een sociaal-etnische herkomst 'max lbo, allochtoon' en 'max mbo' relatief vaak in loondienst zijn.

4.4.3 Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-t diploma

In Tabel 4-11 en Tabel 4-12 vatten we de uitkomsten van de analyse samen voor leerlingen met een eindniveau diploma vmbo-t.

Tabel 4-11 Analyseresultaten voor de zorgleerlingen met vo-eindniveau vmbo-t.

dummy's	sociaal-economische categorie	significante verschillen tussen:	df	F	sign
loondienst		type zorgleerling	(3,160)	4,162	0,007
		zorgzwaarte	(3,160)	3,56	0,016
zelfstandige		-			
uitkering		sociaal-etnische herkomst	(4,160)	3,207	0,015
student		-			

Tabel 4-12 Percentage leerlingen per sociaal-economische categorie (dummy's), naar kenmerken met een significant verschil, sociaal-etnische herkomst en geslacht. Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-t.

zorgzwaarte	1	2	3	4	
loondienst	41%	26%	23%	14%	
type zorgleerling	alleen gedragsproblemen	alleen andere problemen	combinatie gedrag-andere	alleen leerachterstand	
loondienst	36%	20%	23%	27%	
ses	max lbo, tur, mar	max lbo, overig allochtoon	max lbo, autochtoon	max mbo	hbo/wo
loondienst	0%	33%	5%	23%	0%

Voor de jongeren met een vo-eindniveau vmbo-t spelen twee van de onderzochte zorgkenmerken een rol bij de sociaal-economische categorie. De zorgzwaarte speelt een negatieve rol voor het werken in loondienst, en zorgleerlingen met alleen gedragsproblemen werken vaker in loondienst dan de andere zorgleerlingen.

Jongeren uit de drie laagste, middelste en de hoogste sociaal sociaal-etnische herkomstsgroepen werken minder vaak in loondienst dan de overige twee herkomstsgroepen.

4.4.4 Zorgleerlingen met eindniveau havo of vwo diploma

Voor de *zorgjongeren*, jongeren die in 2004/05 waren aangemerkt als zorgleerling, met een

eindniveau diploma havo of diploma vwo leveren de analyses geen resultaten op. Zoals in Tabel 4-5 is te zien studeert in 2014/15 meer dan 90% van deze jongeren, waardoor er weinig variatie te onderzoeken is in de afhankelijke variabele is.

4.5 Samenvattend

Verschillen tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen.

Voor de leerlingen die het voortgezet onderwijs met een diploma hebben afgesloten zijn er, rekening houdend met het diploma, geen verschillen meer tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen in hoe ze terecht komen, in het onderwijs of op de arbeidsmarkt.

Ook voor de leerlingen die het voortgezet onderwijs ongediplomeerd hebben verlaten zijn er nauwelijks verschillen tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen in hoe ze in het onderwijs of op de arbeidsmarkt terecht komen, op een kleine uitzondering na. Er is een kleine groep leerlingen, 26 in aantal, meest jongens, die met een havo,hv,vwo advies relatief vaak in een uitkering terecht zijn gekomen.

We concluderen dat enkele jaren na het afsluiten van het vo zorgleerlingen niet verschillen van niet-zorgleerlingen.

Zorgleerlingen

Voor de leerlingen met een vmbo-b diploma zijn er geen individuele zorgkenmerken die van invloed zijn op hoe ze terecht komen in het onderwijs of op de arbeidsmarkt. Van de achtergrondkenmerken spelen sociaal-etnische herkomst en geslacht een rol, de leerlingen uit een 'max lbo autochtoon' en 'max mbo' achtergrond zijn vaker in loondienst en studeren minder vaak dan de andere leerlingen.

Voor de leerlingen met een vmbo-k diploma spelen individuele zorgkenmerken eveneens geen rol, net als bij leerlingen met een vmbo-b diploma. Van de achtergrondkenmerken speelt alleen sociaal-etnische herkomst een rol, en net als bij de leerlingen met een vmbo-b diploma, zijn het dezelfde herkomstgroepen die relatief vaak in loondienst werken.

Voor de leerlingen met een vmbo-t diploma is er een ander patroon. Hier zijn nog wel verbanden zichtbaar met individuele zorgkenmerken. Er zijn verschillen tussen de typen zorgleerlingen. Leerlingen met alleen gedragsproblemen zijn relatief vaak in loondienst, en de zorgzwaarte maakt de kans op loondienst kleiner. Van de achtergrondkenmerken speelt ook hier sociaal-etnische herkomst een rol bij de kans op loondienst, maar het beeld is wisselend tussen de herkomstgroepen.

Voor de leerlingen met een havo of een vwo diploma kunnen nog geen conclusies worden getrokken omdat meer dan 90% van de leerlingen student is. Mogelijk zou de hoogte van de vervolgopleiding tot andere uitkomsten kunnen leiden.

5. Samenvatting en conclusies

In dit onderzoek is nagegaan hoe de loopbanen van zorgleerlingen verlopen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Daarbij zijn vergelijkingen gemaakt met niet-zorgleerlingen. Bovendien is onderzocht welke achtergrond- en zorgkenmerken van leerlingen samenhangen met bereikt onderwijsniveau en positie op de arbeidsmarkt. Het gaat om loopbanen uit de periode van voor de invoering van passend onderwijs.

Voor dit onderzoek zijn de gegevens van de zesde meting van het Prima cohortonderzoek gebruikt, met leerlingen in de groepen 2, 4, 6 en 8. Zij zaten in 2004/05 in deze groepen van het basisonderwijs en hun loopbaan is verder gevolgd tot in het jaar 2014/15, dus tien jaar langer. Om ze te kunnen volgen heeft koppeling met de microdatabestanden van het CBS plaatsgevonden.

Zorgleerlingen zijn in Prima gedefinieerd als leerlingen:

- voor wie een individueel handelingsplan bestaat, en/of
- voor wie specifieke aanpak of extra hulp nodig is, en/of
- die een specifiek probleem of beperking heeft.

Met behulp van deze definitie hebben leerkrachten in het basisonderwijs uit het Prima cohortonderzoek bepaald welke leerlingen volgens hen zorgleerlingen zijn. Gemiddeld gaat het om 25% van alle leerlingen.

Deze leerlingen zijn gevolgd op drie belangrijke momenten in de loopbanen van leerlingen, namelijk het afsluiten van het basisonderwijs met bijbehorend advies voor het voortgezet onderwijs, het bereikt onderwijsniveau in het voortgezet onderwijs en de positie in het onderwijs en op de arbeidsmarkt na het verlaten van het voortgezet onderwijs. Er is steeds een vergelijking gemaakt tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen. Om deze vergelijking zo zuiver mogelijk te houden is geanalyseerd per adviescategorie, zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen zijn als het ware gematcht op advies voortgezet onderwijs. Voor de post-vo periode is gematcht op het niveau van het vo-diploma.

Resultaten basisonderwijs

Relatie met achtergrondkenmerken

Hoe lager de opleiding van de ouders, hoe vaker een leerling een zorgleerling is. Niettemin zijn de aantallen zorgleerlingen ook in de hogere opleidingsgroepen (mbo, hbo, wo) nog substantieel. Het is zeker niet zo dat 'zorgleerling' samenvalt met behorend tot een achterstandsgroep in termen van sociaal milieu.

Jongens zijn vaker zorgleerling dan meisjes, maar dit verschil wordt van groep 2 naar groep 8 kleiner. Hierbij speelt mogelijk een rol dat meer jongens inmiddels verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs. Het verschil tussen jongens en meisjes is alleen significant bij de hogere opleidingsgroepen.

Met uitzondering van de leerlingen met een pro/vso-advies hebben in groep 2 in alle adviescategorieën de zorgleerlingen vaker vertraging opgelopen dan de niet-zorgleerlingen.

Relatie met advieshoogte en cognitieve capaciteit

Zoals te verwachten was is het beeld: hoe hoger het vo-advies, des te lager het aandeel

zorgleerlingen. Maar het percentage zorgleerlingen is in elke adviescategorie substantieel. Van de leerlingen met een havo/vwo advies is 6%-14% zorgleerling, bij leerlingen met een vmbo-g,gt,t,th advies is het percentage 17%-28% en bij de leerlingen met een vmbo-b of pro/vso-advies is 46%-62% zorgleerling.

Zorgleerlingen met hoger opgeleide ouders krijgen eerder een vmbo-advies, waar niet-zorgleerlingen met hoger opgeleide ouders eerder een havo- of vwo-advies krijgen.

Een hoger advies gaat samen met een hoger cognitief vermogen van de leerling. Maar zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen in dezelfde adviescategorie verschillen niet veel in cognitieve capaciteit. Alleen zorgleerlingen met een vmbo-b of een vmbo-g,gt,t,th advies hebben een significant lagere score op cognitieve capaciteit dan niet-zorgleerlingen met eenzelfde advies. Dit geeft aan dat 'zorgleerling' niet automatisch wil zeggen dat er sprake is van relatief laag cognitief niveau.

Achtergrondkenmerken gecombineerd in relatie tot advieshoogte

Uit multivariate analyses, waarbij de invloed van overige achtergrondkenmerken constant gehouden wordt, blijkt dat zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen minder van elkaar in advieshoogte verschillen als de cognitieve capaciteiten van de leerlingen hoger zijn, zij hoger opgeleide ouders hebben, als het om meisjes gaat en als het om vertraagde leerlingen gaat. Of, andersom, zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen verschillen meer van elkaar in advieshoogte als hun cognitieve capaciteiten lager zijn, als hun ouders laagopgeleid zijn, als ze geen vertraging oplopen in het basisonderwijs en als het om jongens gaat.

Kenmerken van zorgleerlingen

Zorgleerlingen verschillen in veel opzichten van elkaar. De zorgleerlingen met een pro-advies hebben gemiddeld de grootste 'zorgzwaarte' (dit is een combinatie van het aantal problemen en de ernst van de problematiek van de leerlingen), gevolgd door de leerlingen met een vmbo-b advies. Tussen overige adviesgroepen zijn de verschillen in zorgzwaarte klein.

De zorgleerlingen met een pro-advies hebben ook het vaakst combinaties van problemen. In de overige adviescategorieën hebben de zorgleerlingen vaker alleen gedragsproblemen. Zorgleerlingen met alleen leerachterstanden zijn het meest te vinden in de adviescategorieën van vmbo-bk tot vmbo-th. Zorgleerlingen met alleen overige problemen (geen leer- of gedragsproblemen, maar bijvoorbeeld beperkingen van fysieke aard) vormen in alle adviesgroepen maar een heel klein deel van de totale groep zorgleerlingen.

Er zijn duidelijke verschillen tussen de adviescategorieën in de steun die ouders aan hun kind geven (volgens de leerkracht). De gemiddelde ouderlijke steun neemt duidelijk toe met de hoogte van het advies. Verder valt op dat de leerlingen in de hoogste en de laagste adviescategorieën relatief het vaakst begeleid worden door externe deskundigen.

Zorgkenmerken gecombineerd

Zorgleerlingen die begeleid worden door een externe deskundige hebben een grotere zorgzwaarte dan zorgleerlingen die deze begeleiding niet krijgen. Een hogere zorgzwaarte hangt in het algemeen samen met een lager advies, maar leerlingen die begeleid worden krijgen, bij dezelfde zorgzwaarte, een hoger advies. Een tweede opvallende uitkomst betreft het verschil tussen jongens en meisjes. In het algemeen behalen meisjes in het onderwijs betere resultaten, maar binnen de groep zorgleerlingen krijgen jongens gemiddeld

een hoger vo-advies dan meisjes, bij constant houden van de invloed van de andere variabelen. Een derde opvallende uitkomst betreft steun van ouders en vertraging. Zonder vertraging in de analyse heeft de steun van de ouders een positief effect op de hoogte van het advies. Maar met vertraging in de analyse is het effect van steun ouders niet significant en vertraging wel. Blijkbaar werkt steun ouders *via* de vertraging, dat wil zeggen, zorgleerlingen die minder steun van de ouders ontvangen lopen eerder vertraging op in het basisonderwijs, en krijgen vervolgens een lager advies.

Resultaten voortgezet onderwijs

Zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen

Niet-zorgleerlingen bereiken gemiddeld genomen een hoger onderwijsniveau dan zorgleerlingen met hetzelfde advies. Behalve voor de leerlingen met een advies praktijkonderwijs is dit verschil significant, voor alle adviescategorieën.

Naast dit verschil hebben alle onderzochte factoren, cognitieve capaciteit, sociaal-etnische herkomst, geslacht, vertraging vo, verwijzing speciaal onderwijs, in alle adviescategorieën additioneel een effect op het bereikte onderwijsniveau. Dat wil zeggen, dat deze effecten zich in gelijke mate voordoen bij zowel zorgleerlingen als niet-zorgleerlingen. In alle adviescategorieën worden hogere onderwijsniveaus bereikt door leerlingen met een hogere score op cognitieve capaciteit. Ook leerlingen uit de hogere sociaal-etnische herkomstgroepen behalen hogere onderwijsniveaus, en meisjes behalen hogere onderwijsniveaus dan jongens.

Dat vertraagde leerlingen met een advies vmbo-g,gt,t,th een relatief hoog onderwijsniveau bereiken wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat uit deze groep relatief veel leerlingen diploma's stapelen, van vmbo-t naar havo, en van havo naar vwo. Stapelen gaat, in termen van leerjaren, gepaard met een verlies van een jaar.

Leerlingen die naar het speciaal onderwijs zijn gegaan behalen gemiddeld een lager onderwijsniveau.

Alleen voor zorgleerlingen

Zorgzwaarte heeft een negatief effect op de vo-loopbaan. Binnen elk advies behalen zorgleerlingen met een geringe zorgzwaarte hogere onderwijsniveaus dan leerlingen met een hogere zorgzwaarte. Alleen voor de leerlingen met een pro advies is er geen lineair verband. Oftewel: hoe meer/hoe zwaarder de problemen, hoe lager het bereikt eindniveau. Zorgleerlingen met gedragsproblemen, vooral leerlingen met gedrags- en andere problemen, behalen een lager onderwijsniveau dan zorgleerlingen met overige problemen of alleen leerachterstanden.

Naarmate ouders meer steun geven, wordt het uiteindelijk bereikte onderwijsniveau hoger. We zien bij alle adviescategorieën, behalve pro, dat zorgleerlingen gemiddeld een significant hoger onderwijsniveau behalen naarmate zij meer steun krijgen van hun ouders.

De verschillen in bereikt onderwijsniveau tussen zorgleerlingen met en zorgleerlingen zonder externe ondersteuning zijn klein. We vinden een significant verschil tussen zorgleerlingen met en zonder externe ondersteuning met een vmbo-b of vmbo-g,gt,t,th advies. Zorgleerlingen zonder externe begeleiding behalen in deze adviescategorieën een hoger onderwijsniveau dan zorgleerlingen met externe begeleiding. Een verklaring voor deze

bevinding is dat de externe deskundigen juist zorgleerlingen begeleiden met de grootste zorgzwaarte, en deze leerlingen behalen gemiddeld een lager niveau in het voortgezet onderwijs.

Als alle factoren gezamenlijk, multivariaat, worden geanalyseerd zijn er voor alle adviescategorieën positieve effecten op bereikt onderwijsniveau van steun ouders, de hoogte van de sociaal-etnische herkomst, en geslacht, dat wil zeggen, meisjes behalen gemiddeld een hoger onderwijsniveau dan jongens.

Zorgleerlingen met hogere cognitieve capaciteiten behalen in alle adviescategorieën hogere onderwijsniveaus, behalve in de hoogste adviescategorie.

Alleen in de twee hoogste adviescategorieën heeft zorgzwaarte een negatief effect op het bereikte onderwijsniveau.

Type zorgleerling en ondersteuning door externe deskundigen maken voor de zorgleerlingen nauwelijks verschil voor het bereikte onderwijsniveau.

Opmerkelijk is dat bij de leerlingen met een advies vmbo-g,gt,t,th zowel de achtergrondkenmerken als de zorgleerling-kenmerken een rol spelen. Kennelijk vormen de zorgleerlingen uit deze adviescategorie een zeer diverse groep leerlingen.

Resultaten post-vo periode

Voor de post-vo periode is nagegaan wat de jongeren na het vo zijn gaan doen: zijn ze in loondienst, zijn ze zelfstandig werkzaam, zijn ze student, of hebben ze een uitkering?

Verschillen tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen.

Voor de leerlingen die het voortgezet onderwijs met een diploma hebben afgesloten zijn er, rekening houdend met het diploma, geen verschillen meer tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen in hoe ze terecht komen, in het onderwijs of op de arbeidsmarkt.

Ook voor de leerlingen die het voortgezet onderwijs ongediplomeerd hebben verlaten zijn er nauwelijks verschillen tussen zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen in hoe ze in het onderwijs of op de arbeidsmarkt terecht komen, op een kleine uitzondering na. Er is een kleine groep leerlingen, 26 in aantal, meest jongens, die met een havo,hv,vwo advies relatief vaak in een uitkering terecht zijn gekomen.

We concluderen dat enkele jaren na het afsluiten van het vo zorgleerlingen niet verschillen van niet-zorgleerlingen, bij een gelijk vo-diploma.

Alleen voor zorgleerlingen

Voor de leerlingen met een vmbo-b diploma zijn er geen individuele zorgkenmerken die van invloed zijn op hoe ze terecht komen in het onderwijs of op de arbeidsmarkt. Van de achtergrondkenmerken spelen sociaal-etnische herkomst en geslacht een rol, de leerlingen uit een 'max lbo autochtoon' en 'max mbo' achtergrond zijn vaker in loondienst en studeren minder vaak dan de andere leerlingen.

Voor de leerlingen met een vmbo-k diploma spelen individuele zorgkenmerken eveneens geen rol, net als bij leerlingen met een vmbo-b diploma. Van de achtergrondkenmerken speelt alleen sociaal-etnische herkomst een rol, en net als bij de leerlingen met een vmbo-b diploma, zijn het dezelfde herkomstgroepen die relatief vaak in loondienst werken.

Voor de leerlingen met een vmbo-t diploma is er een ander patroon. Hier zijn nog wel verbanden zichtbaar met individuele zorgkenmerken. Er zijn verschillen tussen de typen zorg-

leerlingen. Leerlingen met alleen gedragsproblemen zijn relatief vaak in loondienst, en een hogere zorgzwaarte maakt de kans op loondienst kleiner. Van de achtergrondkenmerken speelt ook hier sociaal-etnische herkomst een rol bij de kans op loondienst, maar het beeld is wisselend tussen de herkomstgroepen.

Voor de leerlingen met een havo of een vwo diploma kunnen geen conclusies worden getrokken omdat meer dan 90% van de leerlingen student is. Mogelijk zouden analyses met de hoogte van de vervolgopleiding tot andere uitkomsten kunnen leiden.

Mogelijkheden voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek naar loopbanen van zorgleerlingen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt maakt deel uit van het evaluatieprogramma passend onderwijs. Het doel ervan is vast te stellen hoe deze loopbanen verlopen vóór de invoering van passend onderwijs. Een verwacht (eind)effect van passend onderwijs, ingevoerd in 2014, is dat zorgleerlingen uiteindelijk betere onderwijsloopbanen zullen doorlopen en betere arbeidsmarktposities bereiken dan in de periode vóór invoering van passend onderwijs. De looptijd van het evaluatieprogramma, tot 2020, is te kort om dat eindeffect al te kunnen vaststellen en een vervolgonderzoek is daarom ook niet binnen dit programma voorzien. Maar met het bepalen van de nulsituatie, zoals in dit onderzoek is gebeurd, is voor dat mogelijke vervolgonderzoek wel een basis gelegd. Latere gegevens over onderwijsloopbanen en arbeidsmarktpositie kunnen hiertegen worden afgezet. Daarmee kunnen overigens geen echte uitspraken over effect van passend onderwijs op leerlingen worden gedaan. Er zijn immers nog veel andere mogelijke invloeden werkzaam op loopbanen van zorgleerlingen, bijvoorbeeld andere beleidsprogramma's of eigenstandige ontwikkelingen in het onderwijs of economische omstandigheden. Maar een vergelijking met latere gegevens kan wel laten zien of er sprake is van trends in de verwachte richting.

Een voorwaarde is dan wel dat ook in de toekomst data beschikbaar zijn om analyses zoals uitgevoerd voor dit rapport te kunnen herhalen. Daarover bestaat op dit moment nog geen zekerheid. De cohortonderzoeken die het mogelijk maakten om zorgleerlingen van niet-zorgleerlingen van elkaar te onderscheiden zijn inmiddels beëindigd. De laatste meting van COOL⁵⁻¹⁸, de opvolger van Prima, heeft plaatsgevonden in het voorjaar van 2014, kort voor de invoering van passend onderwijs. De leerlingen die toen in het basisonderwijs zaten, vormen een 'tussengeneratie' vanuit het perspectief van passend onderwijs: zij ondergaan deels niet, deels wel de impact van passend onderwijs gedurende hun onderwijsloopbaan. Voor hen zijn vergelijkbare analyses nog mogelijk met behulp van de COOL⁵⁻¹⁸ data. Dat is vooral nog niet meer het geval voor de leerlingen die na 2014 instromen in het basisonderwijs en dus hun hele loopbaan onder de invloed staan van passend onderwijs. Sinds 2014 worden geen landelijke gegevens over zorgleerlingen meer geregistreerd (zoals voorheen wel het geval was voor de leerlingen met een 'rugzakje')¹⁰ en er is (nog) niet voorzien in nieuw cohortonderzoek waarin data over zorgleerlingen worden verzameld. Een aanbeveling aan zowel het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek als het

¹⁰ Voorzien is wel landelijke registratie van leerlingen voor wie scholen een ontwikkelingsperspectief opstellen. Er is echter niet vastgelegd voor welke leerlingen dat precies moet gebeuren en in de praktijk wordt hier heel verschillend mee omgegaan. Dat maakt het kenmerk ontwikkelingsperspectief voorlopig ongeschikt voor een betrouwbare en goed vergelijkbare identificatie van zorgleerlingen. Zie Eimers, et al. (2016).

Ministerie van OCW is daarom om te bevorderen dat vervolgonderzoek naar loopbanen van zorgleerlingen mogelijk blijft, ook en juist voor de generatie die na 2014 in het onderwijs instroomt.

6. Bijlagen

Bijlage 1 Operationalisatie bereikt onderwijsniveau

De numerieke maat voor bereikt onderwijsniveau wordt als volgt berekend¹¹.

		5 praktijk- onderwijs	10 vmbo- b	20 k	30 t	40 h	50 v
leerjaar	1	5	10	20	30	40	50
	2	15	20	30	40	50	60
	3	25	30	40	50	60	70
	4	35	40	50	60	70	80
	5					80	90
	6						100
diploma		-	50	60	70	90	110

Het schema begint met de waarde 10, voor leerlingen die in vmbo-b starten. Later is daar het praktijkonderwijs aan toegevoegd, dat als waarde 5 heeft gekregen.

In dit schema wordt een overgang naar een volgend leerjaar op hetzelfde niveau gewaardeerd met 10 punten. Een diploma wordt gewaardeerd als een succesvolle overgang, met 10 punten.

Ook de overstappen tussen de onderwijsniveaus kan hiermee goed worden gewaardeerd. De overgang van een leerling die met een vmbo-t diploma succesvol overstapt naar havo-4 wordt gewaardeerd met 10 punten. De waardering van de overstap tussen havo en vwo verloopt op eenzelfde manier.

Bijvoorbeeld. Een leerling in leerjaar 3 van vmbo-t krijgt dus een score van 50. Als hij overgaat naar de vierde klas krijgt hij 10 punten meer, 60. Behaalt hij daarna het diploma, komt hij op 70, wat evenveel waard is als hij met het vmbo-t diploma naar havo 4 zou gaan, wat ook gewaardeerd wordt met 70.

¹¹ P. van den Eeden, et al. (1993).

Bijlage 2 Het analysebestand

Uitgangspunt is de zesde meting van het Prima-bestand, van het schooljaar 2004/05, met leerlingen in de groep 2, 4, 6 en 8. Het Prima-bestand bestaat uit 58.902 leerlingen, het analysebestand dat we in dit onderzoek gebruiken bestaat uit 27.782 leerlingen. In Tabel 6-1 geven we weer hoe het analysebestand tot stand is gekomen.

Tabel 6-1 Aantallen leerlingen in het analysebestand, referentiesteekproef en aanvullende steekproef

			gekoppeld Prima6-CBS		
			nee	ja	Totaal
aanvullende steekproef	leerling in	Nee	845	3.184	4.029
	themaonderzoek Prima6	Ja	2.176	10.455	12.631
	Totaal		3.021	13.639	16.660
referentiesteekproef	leerling in	Nee	1.628	8.464	10.092
	themaonderzoek Prima6	Ja	4.058	27.782	31.840
	Totaal		5.686	36.246	41.932
Totaal	leerling in	Nee	2.473	11.648	14.121
	themaonderzoek Prima6	Ja	6.234	38.237	44.471
	Totaal		8.707	49.885	58.592

Van 58.592 leerlingen van het Prima-bestand was een naam bekend¹². De leerlingen hiervan die deel uitmaken van de referentiesteekproef van het Prima-bestand bestaat uit 41.932 leerlingen; de aanvullende steekproef uit 16.660 leerlingen.

Het bestand van 58.592 leerlingen is geüpload naar de CBS-omgeving, om gebruik te kunnen maken van de gegevens die bij het CBS zijn verzameld. Hiervoor zijn de leerlingen van het Prima-bestand gekoppeld met de bestanden van het CBS. Dit is gelukt voor 49.885 leerlingen, dat is een koppelingsresultaat van 85.1%.

De koppeling leidt wel tot een kleine vertekening. De leerlingen met een *max LBO, overig allochtone*-herkomst zijn in het gekoppelde bestand ondervertegenwoordigd, 3.0% versus 7.6% binnen de groep niet-gekoppelde leerlingen. Naar cognitieve competenties is er eveneens een verschil. De gekoppelde leerlingen hebben gemiddeld een score van 26.6 ($sd=4.9$), de niet gekoppelde leerlingen 26.0 ($sd=5.1$). Ook zijn er van de leerlingen van groep 2 relatief minder leerlingen gekoppeld en van de leerlingen van de groepen 4, 6 en 8 iets meer. Naar geslacht is er geen verschil in vertegenwoordiging. Voor de analyses waarbij het thuismilieu een rol speelt moeten we deze vertekening in het achterhoofd houden. Het totale bestand, de referentiesteekproef en de aanvullende steekproef samen, bestaat na de koppeling uit 49.885 leerlingen. In Smeets et al. (2007) wordt alleen gerapporteerd over de referentiesteekproef. Wij sluiten daar bij aan¹³. Voor het analysebestand van deze

¹² Van 319 leerlingen ontbreken de namen.

¹³ Een andere mogelijkheid was geweest als analysebestand de combinatie van referentie- en aanvullende steekproef te nemen, omdat de focus van dit onderzoek niet ligt op landelijke representativiteit, maar op het verschil tussen wel en niet-zorgleerlingen. Wij hebben gekozen voor een zo

voormeting selecteren we alleen de leerlingen van de referentiesteekproef en het themaonderzoek.

strak mogelijke aansluiting bij het themaonderzoek *Zorgleerlingen en leerlingenzorg op de basisschool* (Smeets et al. (2007)).

Bijlage 3 Bijlage Overzicht Tabellen en Figuren

Tabel 2-1	Aantal en aandeel zorgleerlingen. Per groep.	9
Tabel 2-2	Aantal en aandeel zorgleerlingen. Per sociaal-etnische herkomst en per groep.	11
Tabel 2-3	Aantal en aandeel zorgleerlingen. Voor jongens en meisjes, per groep.	12
Tabel 2-4	Aantal en aandeel zorgleerlingen. Per advies, per groep.	13
Tabel 2-5	Aandeel leerlingen dat vertraging heeft opgelopen in het basisonderwijs. Per adviescategorie en voor zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen. Groepen 2, 4, 6 en 8.	19
Tabel 2-6	Analyseresultaten voor advieshoogte. Leerlingen groep 4, 6 en 8	21
Tabel 2-7	Gemiddelde hoogte advies naar zorgleerling, cognitieve capaciteit, geslacht en vertraging. Leerlingen groep 4, 6 en 8.	21
Tabel 2-8	Analyseresultaten voor de hoogte van het vo-advies.	26
Tabel 2-9	Gemiddelde advieshoogte naar achtergrondkenmerken en kenmerken zorgleerlingen.	26
Tabel 3-1	Uitkomsten van variantieanalyses met bereikt onderwijsniveau en wel of niet-zorgleerling en de factoren cognitieve capaciteit, sociaal-etnische herkomst, geslacht, vertraging en verwijzing naar speciaal onderwijs.	31
Tabel 3-2	Analyseresultaten voor het bereikte onderwijsniveau van zorgleerlingen met een advies vmbo-b.	37
Tabel 3-3	Gemiddeld bereikt onderwijsniveau naar steun ouders, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit en geslacht. Zorgleerlingen met advies vmbo-b.	38
Tabel 3-4	Analyseresultaten voor het bereikte onderwijsniveau van zorgleerlingen met een advies vmbo-bk,g,gt.	39
Tabel 3-5	Gemiddeld bereikt onderwijsniveau naar steun ouders, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit en geslacht. Zorgleerlingen met advies vmbo-bk,k,kg.	39
Tabel 3-6	Analyseresultaten voor het bereikte onderwijsniveau van zorgleerlingen met een advies vmbo-g,gt,t,th.	40
Tabel 3-7	Gemiddeld bereikt onderwijsniveau naar steun ouders, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit en geslacht. Zorgleerlingen advies vmbo-g,gt,t,th.	41
Tabel 3-8	Analyseresultaten voor het bereikte onderwijsniveau van zorgleerlingen met een advies vmbo-havo,hv,vwo.	42
Tabel 3-9	Gemiddeld bereikt onderwijsniveau naar steun ouders, sociaal-etnische herkomst, cognitieve capaciteit en geslacht. Zorgleerlingen met advies havo,hv,vwo.	42
Tabel 4-1	Het aantal jongeren, dat in schooljaar 2014/15 nog in het voortgezet onderwijs staat ingeschreven.	45
Tabel 4-2	Aantallen jongeren die in het schooljaar 2014/15 staan ingeschreven in het mbo of het ho, en hoe zij in het kalenderjaar 2014 zijn ingedeeld naar sociaal-economische categorie.	46
Tabel 4-3	Het eindniveau waarop de leerlingen het vo hebben afgesloten, anno 2014/15. Groep 8 van schooljaar 2004/05.	47

Tabel 4-4	De sociaal-economische categorie in 2014/15. Groep 8 van schooljaar 2004/05.	47
Tabel 4-5	Sociaal-economische categorie, van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen per eindniveau vo, vanaf diploma vmbo-b. Significantie verschil tussen wel-niet zorgleerlingen. Groep 8.	48
Tabel 4-6	Sociaal-economische categorie, van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen per advies. Selectie: jongeren van groep 8 die geen diploma vo hebben behaald. Significantie verschil tussen wel-niet zorgleerlingen.	49
Tabel 4-7	Analyseresultaten voor de zorgleerlingen met vo-eindniveau vmbo-b	50
Tabel 4-8	Percentage leerlingen per sociaal-economische categorie (dummy's), naar kenmerken met een significante verschil, sociaal-etnische herkomst en geslacht. Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-b.	51
Tabel 4-9	Analyseresultaten voor de zorgleerlingen met vo-eindniveau vmbo-k.	51
Tabel 4-10	Percentage leerlingen per sociaal-economische categorie (dummy's), naar kenmerken met een significante verschil, sociaal-etnische herkomst en geslacht. Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-k.	51
Tabel 4-11	Analyseresultaten voor de zorgleerlingen met vo-eindniveau vmbo-t.	52
Tabel 4-12	Percentage leerlingen per sociaal-economische categorie (dummy's), naar kenmerken met een significante verschil, sociaal-etnische herkomst en geslacht. Zorgleerlingen met eindniveau vmbo-t.	52
Tabel 6-1	Aantallen leerlingen in het analysebestand, referentiesteekproef en aanvullende steekproef	62

Figuur 2-1	Aandeel zorgleerlingen. Per groep.	10
Figuur 2-2	Aandeel zorgleerlingen. Per sociaal-etnische herkomst en per groep.	11
Figuur 2-3	Aandeel zorgleerlingen. Voor jongens en meisjes, per groep.	12
Figuur 2-4	Aandeel zorgleerlingen. Per advies, per groep. Voor groep 6 zijn de adviezen geconstrueerd uit het leerlingprofiel van Prima; de mogelijkheid pro, vso ontbreekt hierin.	14
Figuur 2-5	Gemiddelde score op intelligentie voor leerlingen die in 2004/05 in 4, 6 of 8 zaten, opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling (aangeduid met ja, nee).	15
Figuur 2-6	Sociaal-etnische herkomst van leerlingen die in 2004/05 in groep 2 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet zorgleerling.	16
Figuur 2-7	Sociaal-etnische herkomst van leerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling.	16
Figuur 2-8	Verdeling jongens/meisjes van leerlingen die in 2004/05 in groep 2 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet zorgleerling.	17
Figuur 2-9	Verdeling jongens/meisjes van leerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling.	18
Figuur 2-10	Aandeel leerlingen dat vertraging heeft opgelopen in het basisonderwijs. Per adviescategorie en voor zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen. Groepen 2, 4, 6 en 8.	20
Figuur 2-11	Gemiddelde zorgzwaarte per adviescategorie. Alleen zorgleerlingen	22
Figuur 2-12	Type zorgleerlingen, per adviescategorie. Alleen zorgleerlingen	23
Figuur 2-13	Gemiddelde steun ouders per adviescategorie. Alleen zorgleerlingen	24
Figuur 2-14	Begeleiding door externe deskundigen, per adviescategorie. Alleen zorgleerlingen	25
Figuur 3-1	De afsluiting van het voortgezet in 2014/15. Percentages leerlingen. Groep 4, 6 en 8	29
Figuur 3-2	Gemiddeld bereikt onderwijsniveau van de leerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten opgesplitst naar advies en wel of niet-zorgleerling.	30
Figuur 3-3	Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar advies en opgesplitst naar zorgzwaarte.	33
Figuur 3-4	Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar advies en type zorgleerling.	34
Figuur 3-5	Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar type zorgleerling	35
Figuur 3-6	Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar advies en opgesplitst naar ouderlijke steun.	36
Figuur 3-7	Gemiddeld behaald onderwijsniveau door zorgleerlingen die in 2004/05 in groep 4, 6 of 8 zaten naar advies en opgesplitst naar het wel of niet ontvangen van steun door een externe deskundige.	36

7. Literatuur

Driessen, G., Langen, A. van, Portengen, R., Vierke, H. (1998). *Basisonderwijs: veldwerkverslag, leerlinggegevens en oudervragenlijsten*. Basisrapportage Prima-cohortonderzoek 1996/97. Nijmegen: ITS. NUGI 722. ISBN 90 555 408 1 1

Driessen, G., Langen, A. van, Vierke, H. (2006). *Basisonderwijs: veldwerkverslag, leerlinggegevens en oudervragenlijsten*. Basisrapportage Prima-cohortonderzoek. Zesde meting 2004/05. Nijmegen: ITS. NUGI 840. ISBN 90 5554 294 6

Geert Driessen, Lia Mulder & Jaap Roeleveld, (2012), *Cohortonderzoek Cool5-18. Technisch rapport basisonderwijs, tweede meting 2010/11*. Nijmegen: ITS / Amsterdam Kohnstamm Instituut
NUR 840. ISBN 978 90 5554 439 4

Eeden, P. van den, Jong, U. de, Koopman, P., Roeleveld, J. (1993). *Schoolloopbanen in Amsterdam*. Forum 15. Swets& Zeitlinger, Amsterdam, Lisse.
ISBN 90-265-1294-5

Eimers, T., Ledoux, G., & Smeets, E. (2016). *Passend onderwijs in de praktijk. Casestudies in het primair en voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs*. Nijmegen/Amsterdam: KBA/Kohnstamm Instituut

Roeleveld, J., Smeets, E., Ledoux, G., Wester, M., Koopman, P.N.J. (2013). *Prestaties en loopbanen van zorgleerlingen*. Secundaire analyses op Cool-data ten behoeve van evaluatie Passend Onderwijs. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
Rapport 896, projectnummer 20559. ISBN 978-90-6813-955-6

Ed Smeets, Ineke van der Veen, Mechtild Derriks, Jaap Roeleveld (2007). *Zorgleerlingen en leerlingenzorg op de basisschool*. SCO-Kohnstamm Instituut-Amsterdam/ITS-Radboud Universiteit Nijmegen.
NUR 840. ISBN 978 - 90 - 5554 - 334 - 2

